

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de NCB, en de VBBN

7/1
januari
1998

bijen

MAANDBLAD
VOOR IMKERS

bijen

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357
Jaargang 7, nummer 1, januari 1998

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB, de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond (NCB) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofredacteur J. Beetsma

Redactie mw. M.L. Boerjan, A. M. Kuypers, R.H. Molenaar, en M. Schyns.

Vaste medewerkers M.J. van Iersel, mw. N. de Jong, P. Liefbroer, A. Neve, en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters
Postbus 198, 6720 AD Bennekom Telefoon 0317 42 24 22
Telefax 0317 42 41 80 E-mail bijenhuis@tip.nl
Serveraansluiting VBBN zoemlijst: listserv@lifenet.nl

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg

Telefoon 013 583 63 50

Bankrelatie RABO-bank Tilburg,

rekeningnummer 18.52.12.077, ten name van 'Bijen'.

Postbanknummer van de bank 1088813

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (het juli- en augustusnummer wordt gecombineerd).

Oplage 8.200

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':

f20,00 per 20 woorden, elk extra woord f0,50

Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk vier weken vóór de maand van plaatsing aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur op een diskette insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen
Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Bij de voorplaat: Bijenpostzegels uit de verzameling van John en Marijke Driebergen, Rijnsburg.
Foto Guy Ackermans, Wageningen.

Van de redactie

N.B. Het nieuwe jaar van Bijen begint twee weken later. Met ingang van januari 1998 zal Bijen op de 15e van de maand verschijnen. Dit tijdstip komt de drukker beter uit en levert het maandblad financieel voordeel op. Dit houdt in dat kopij, opgave en betaling van advertenties uiterlijk vier weken voor de maand van plaatsing aan de redactie secretaris gestuurd moeten worden.

Allereerst wensen redactie en vaste medewerkers van Bijen u een voorspoedig 1998 met veel honing, weinig zwermen en varroamijten en geen Amerikaans vuilbroed! Deze uitvoerige nieuwjaarswens is tevens bedoeld als aankondiging van ons plan om dit jaar uw speciale aandacht te vragen voor bijenziekten en parasieten.

Ab Kuypers kondigt in zijn interview aan dat Peter Liefbroer begint met een nieuwe rubriek over de praktijk van het imkeren.

Vanzelfsprekend wordt er aandacht besteed aan het jubileumjaar van de VBBN. In dit nummer vindt u de samenvattingen van de lezingen die gehouden werden op het VBBN-symposium en verslagen van regionale jubileumbijeenkomsten.

Joop Beetsma

Inhoud

De toekomst van de bijenhouderij	Heyta Rynja	3
Bij de voordracht van Van Woerkum	Marleen Boerjan	6
Foto van de maand		6
Honderd jaar bijenpathologie	W. Ritter c.s.	7
Bijenplant in beeld	Arjen Neve	8
Nieuws van de Ambrosiushoeve	Christ Smeekens	10
Van imker tot imker	Ko Zoet	11
Peter Liefbroer, imker en schrijver	Ab Kuypers	13
Les begint met bijensteek	Peter Liefbroer	15
Korte berichten		16
Bijen op postzegels	John Driebergen	18
De lezer schrijft		
<i>Verlate zwerm</i>	Hans van Duin	20
<i>Een opmerkelijke zaak</i>	H.H. Rötter	20
<i>Zonnewassmelter plus</i>	Ben de Bruin	20
INZOEMEN	M.J. van Iersel	21
NCB studiedag	Marleen Boerjan, Jan Beekman	22
Nieuws uit de regio: Doesburg, Enter		24
Verenigingsnieuws NCB		
<i>Van de bestuursafel</i>	Jan Beekman	25
Verenigingsnieuws VBBN		
<i>Uit de PC van de voorzitter</i>	Dick Vunderink	25
<i>Aan het VBBN hoofdbestuur</i>		26
<i>Onderscheidingen VBBN</i>	Marga Canters	26
<i>100 jaar VBBN groep Utrecht</i>	Rob Molenaar	27
Familieberichten		27
Kalender/Cursussen/Vraag en Aanbod/Adressen ..v.a.		29

De toekomst van de bijenhouderij

Heyta Rynja

Onder deze titel werd op zaterdag 25 oktober 1997 in Wageningen een symposium gehouden, georganiseerd door de 100-jarige VBBN. De uitnodiging was gericht aan de imker en anderen 'die zich natuurbeheerder weet en die de toekomst van planten en insecten ter harte gaat' en dat waren er velen. De grote zaal van het WICC-gebouw was letterlijk tot de nok toe gevuld. 100 jaar is een prima tijd om terug te kijken, maar ook een goede reden om vooruit te kijken, naar de omgeving, de buitenwereld. De drie sprekers waren daarop dan ook geselecteerd. Geen imkers, wel deskundigen op een vakgebied van waaruit ze hun licht kunnen laten schijnen op de toekomst van de bijenhouderij. Het symposium werd ingeleid door de dagvoorzitter en discussieleider dr. Pieter Oomen, medewerker van de Plantenziektenkundige Dienst in Wageningen.

Het imago van de bijenhouderij

De eerste lezing werd gehouden door professor Cees van Woerkum, hoofd afdeling Voorlichtingskunde van de Landbouwniversiteit Wageningen. Hij behandelde het imago van de bijenhouderij.

Onder een imago verstaan we een geheel aan betekenissen waarmee we een persoon of organisatie omschrijven. Het imago bepaalt de sfeer hoe we met iets omgaan. Het leidt ons op een directe manier naar dingen toe, of stoot juist af. Daarbij baseren we ons op van alles en nog wat. Soms op eigen ervaringen, maar heel vaak op geleerde informatie. Iedereen vindt wolven griezelige beesten, maar weinigen van ons zullen werkelijke ervaring hebben met wolven. Hetzelfde geldt voor slangen en ratten. En voor veel

mensen geldt dat ook voor bijen.

Wat is het imago van de bijenhouderij? Imkers worden vooral gezien als eenlingen. Dat imkers een vereniging vormen zal goeddeels onbekend zijn. Bijenhouders zijn individualisten. Ze houden geen competitie 'snel vliegende bij' of een kampioenschap honingslingeren. Een imkersvereniging is geen club van actievoerders, hun activiteiten voltrekken zich in het verborgene. Het is een maatschappelijk zeer stabiel, maar onopvallend sub-cultuurtje. De vogelbescherming of de vlinderstichting verdedigen een schone zaak, imkers verdedigen eigenlijk niets. Ze houden bijen. Daar krijg je geen flitsende beelden bij. Bedaardheid is een beeld dat opkomt bij 'imker' en het imago 'bedaarheid' past bij het archetype van de 'beheerder'. Er zijn twee manieren om met de natuur om te gaan: beheersen of beheren. Imkers doen wel iets aan beheersen in de vorm van veredeling, maar passen geen biotechnologie toe. Anders was de angel er allang uitgekruist! Het publiek denkt aan bijenhouders als een wat bedaagde vereniging, een beetje nostalgisch, bezig met een intrigerend insectenvolkje, op een vriendelijke positieve manier. Maar een beetje veraf. Het zou relatief weinigen direct opvallen als er ineens geen bijen meer werden gehouden. De houding van het publiek kan omschreven worden als 'welwillend onverschillig'.

Wat is er aan te doen?

Imkers moeten een beetje uit de oude-ambachten sfeer komen. Het korfvlechten hoeft niet helemaal overboord gegooid te worden, maar er moet een accentverschuiving optreden. Open Dagen zijn bijvoorbeeld een goede mogelijkheid om het publiek in aanraking te brengen met imkers en bijen.

Alle aandacht is gericht op 'het imago van de bijenhouderij' verklaard door Prof. Van Woerkum. Foto's: M. Boerjan

Er moet wat meer aansluiting komen met de beweging van ecologisch natuurbeheer. De bij past bij de moderne natuurontwikkeling. Een goed contact met natuurorganisaties is daarvoor heel belangrijk. Dan zou wel het concurrentieprobleem honingbij en in het wild levende bijen opgelost moeten worden. Daarvoor moeten de imkers anders gaan denken: niet meer denken in termen van honing, maar aan natuurontwikkeling en biodiversiteit. Natuurorganisaties zijn voor de beeldvorming van het publiek heel belangrijk. Helemaal aan de andere kant zou ook de relatie met de economie, de tuinbouw voorop, meer accent moeten krijgen. Bijen passen in een moderne benadering van de landbouw, waar biologische gewasbescherming eveneens met stip staat genoteerd.

De ingang richting scholen is ook belangrijk, maar moet niet te eenzijdig benaderd worden. Jongeren zijn weinig milieuvriendelijker geworden, hoewel de laatste tientallen jaren op scholen enorm veel aandacht aan 'milieu' wordt besteed. Dat kan juist averechts werken. De bijenteelt moet niet een te sterk opgelegd educatief sfeertje meekrijgen.

En vergeet de media niet: imkers hebben geen spektakel te bieden, maar kunnen wel met aansprekende thema's naar buiten komen. En dan niet alleen radio en tv, juist ook huis-aan-huisblaadjes. Het publiek is wel geïnteresseerd in de natuur, maar weet te weinig van bijen.

Voor een actueel imago-beleid moet de bij wat flitsender vleugeltjes krijgen. Imkers krijgen een goed gevoel als ze ze zien vliegen. Nu het publiek nog.

Imkers en Natuurontwikkeling

De tweede inleiding werd gehouden door professor Piet Zonderwijk. Hij is emeritus hoogleraar in de 'onkruidkunde'. Hij geeft al ruim 20 jaar adviezen aan Rijkswaterstaat en heeft daar vele dogma's doorbroken.

Lintvormige landschapselementen vormen een nieuwe natuurontwikkeling. Spoordijken, wegbermen en waterlopen zijn belangrijke onderdelen van de 'ecologische hoofdstructuur' en vormen corridors waar insecten en andere dieren gebruik van kunnen maken om hun leefgebied te vergroten. Belangrijk is dat in die lintvormige elementen gebruik wordt gemaakt van de reeds aanwezige natuur. Behoud en herstel van verschaalde grond is daarbij heel belangrijk.

Aan de hand van dia's maakt de inleider duidelijk wat hij bedoelt.

Door verschralling van de grond ontstaan bloemrijke gebieden die een stevige zode kunnen vormen.

Proeven in een stroomtunnel wezen uit dat grond-

monsters, genomen van een dijk waar koeien grazen, onder invloed van stromend water binnen een uur uit elkaar vielen. Grondmonsters van een bloemrijke onbegraasde dijk bleven vele uren intact.

Ook zitten er in de ondergrond vaak levenskrachtige zaden van tientallen jaren geleden. Daar kan men gebruik van maken voor natuurherstel. Bermen van snelwegen moeten regelmatig afgeplagd worden om te voorkomen dat de grond en begroeiing boven het wegdek uitsteekt, in verband met waterafvoer. Op advies van prof. Zonderwijk is in Overijssel een keer dieper geplagd dan gebruikelijk. Daardoor kwam een oude grondlaag boven waarin zich zaden bevonden van een steenanjersoort die van nature in die streek voorkwam, maar al jaren was 'uitgestorven'.

Belangrijk is om bij natuurherstel door middel van zaad altijd zaden van verschillende herkomst te gebruiken. Planten passen zich heel snel aan heersende omstandigheden aan, zoals klimaat en grondsoort. Daarom moeten inheemse zaadmengsels gebruikt worden, waarbij zaden uit verschillende biotopen gemengd worden om de kans te vergroten dat een voor een bepaald gebied aangepaste soort aanwezig is.

Waterleidingbedrijven kopen grond op om vervuiling van grondwater tegen te gaan. Deze puur natuurgebieden zijn over het algemeen gesloten voor publiek. Een goede mogelijkheid voor imkers om hier volken te plaatsen, zoals bijvoorbeeld in Drenthe al gebeurt.

Voor imkers betekent deze natuurontwikkeling dat er geleidelijk een nieuwe dracht ontstaat. Dat betekent wel dat de imker met verantwoordelijkheidsgevoel volken moet plaatsen. De bijen mogen de andere insecten niet verdringen.

Duurzame gewasbescherming

De derde lezing werd verzorgd door professor Louise Vet, hoogleraar aan de vakgroep Entomologie van de Landbouwniversiteit Wageningen. De agrarische sector is klaar voor een andere vorm van gewasbescherming, aldus de inleidster. De nadelen van chemische bestrijdingsmiddelen zijn alom bekend. Toekomstige gewasbescherming zal verregaand gebaseerd moeten worden op het voorkomen van ziekten, plagen en onkruiden, o.a. door een ruimere inzet van resistente gewassen en het bevorderen van biologische bestrijding door predatoren en parasieten. Als dit doorgaat breken er goede tijden aan voor nuttige insecten.

Insectenplagen ontstaan vaak door het gebruik van chemische middelen. Natuurlijke vijanden en niet-

plaaiginsekten worden gedood en een nieuwe plaag steekt de kop op. Stoppen met spuiten betekent dikwijls een afname van het aantal plagen doordat de natuurlijke bestrijding weer op gang komt. Negatieve effecten van bestrijdingsmiddelen op bijen worden in Nederland al geruime tijd betrokken bij het toelatingsbeleid van chemische bestrijdingsmiddelen. Duurzame gewasbescherming vraagt om drastische veranderingen van de huidige landbouwpraktijk, zoals ruimere inzet van resistente rassen, meng- en strokenteelt, ruimere vruchtwisseling, preventief inzetten van biologische bestrijdingsmiddelen en het inbouwen van schuilplaatsen en voedselbronnen voor natuurlijke vijanden.

Als bijvoorbeeld stroken kool- en aardappelplanten elkaar afwisselen blijkt dat de coloradokever zodanig te verwarren, dat hij de aardappelplanten niet meer kan vinden.

Onderzoek van de laatste jaren heeft aangetoond dat planten zelf een rol spelen in het zoekproces van natuurlijke vijanden. Wanneer ze last hebben van insectenvraat zenden planten bepaalde geurstoffen uit waar de natuurlijke vijand, bijvoorbeeld een sluipwesp, door wordt aangetrokken. Kunstmatig beschadigde planten produceren deze stoffen niet. De plant roept als het ware zelf de hulp in van een natuurlijke vijand. Tot nu toe hebben plantenveredelaars echter weinig aandacht geschonken aan het effect van de plant op het aantrekken van vijanden van hun vijanden.

Deze groene hulpkreten zijn sterk afhankelijk van de groeiomstandigheden en conditie van de plant. Parasieten kunnen echter leren welke stoffen de aanwezigheid van gastheren verraden. Het leerproces is te vergelijken met het leren van bloemeneigenschappen door bijen als zij daar belonende nectar in vinden. De beloning bij parasieten is het vinden van een gastheer. Op hetzelfde moment worden geuren, kleuren en vormen van het voedsel van de gastheer en de omgeving aangeleerd. Een sluipwesp die parasiteert op rupsen van koolwitjes, leert op welke koolsoort ze haar gastheer heeft gevonden, en verkiest dan voortaan bijvoorbeeld rode kool boven spruitjes.

Het is heel belangrijk dat er voldoende voedsel-aanbod voor de natuurlijke vijanden aanwezig is. Hongerige parasieten zijn niet geïnteresseerd in plaaiginsekten maar richten zich op voedsel. Indien dit voedsel niet in het gewas aanwezig is trekken de parasieten weg of sterven.

Onderzoek richt zich dan ook op het behouden van een diverse natuurlijke flora of gebruik te maken van tussenplant of ondergroei van bepaalde bloeiende plantensoorten, zoals in de wijnteelt in Zwitserland bijvoorbeeld al gebeurt.

Wat goed is voor natuurlijke vijanden is ook goed voor bijen. Imkers, met hun liefde voor en kennis van insecten kunnen een stimulerende rol spelen bij de omschakeling van traditioneel naar duurzaam denken bij boeren en tuinders, bij de overgang van bestrijden naar voorkomen. En uiteraard kunnen imkers zelf meedoen door geen chemische middelen meer te gebruiken voor de bestrijding van de varroamijt. Onderzoek in het laboratorium van Entomologie van de Landbouwuniversiteit Wageningen heeft laten zien dat een milieuvriendelijke, duurzame bestrijding mogelijk is. Het is allemaal een kwestie van kiezen.

Het jubileumboek

Het symposium werd afgesloten met het aanbieden van het jubileumboek '100 jaar imkeren' aan de burgemeester van Wageningen de heer Sala omdat Wageningen sinds 1905, dus twee en negentig jaar lang onze gastheer is geweest.

De voorzitter bedankt de sponsors van het

Burgemeester Jaap Sala van Wageningen neemt het eerste exemplaar van het jubileumboek 'Honderd jaar imkeren' door dr. W. Top in ontvangst. Foto: M. Boerjan.

symposium: de Uyttenbogaart-Eliassen Stichting, de gemeente Wageningen en de provincie Gelderland voor hun bijdragen.

Na afloop van het symposium was er een gezamenlijke lunch waarna deelnemers nog de Open Dag van het Bijenhuis konden bezoeken.

Bij de voordracht van Prof. van Woerkum

Marleen Boerjan

Het verhaal van Van Woerkum is helder en duidelijk: vrij vertaald is het imago van de huidige bijenhouderij aan de stoffige kant, naar binnen gericht en het is niet aantrekkelijk om lid van een vereniging te worden. Het ledental van de bijenteeltorganisaties zal nog verder teruglopen, tenzij het imago van de bijenhouderij wordt aangepast aan de wensen van een moderne imker. Wie is dan die moderne imker en bestaat die wel? Ja, deze moderne imker bestaat wel degelijk maar onttrekt zich aan het zicht van de bijenteeltorganisaties. Deze imker is op dit moment georganiseerd in eigen clubjes en verenigingen, van een internetclub tot zeer actieve koninginnen-teeltverenigingen. Daarnaast zijn er nog actieve alternatieve docenten, imkers die onderzoek aan het ras op het eiland doen. Er bestaat zelfs een Bijenteeltadvies bureau. Wat ook van deze clubjes gedacht mag worden, het is wel opvallend dat clubjes

zeer actief zijn en in staat zijn om sponsors voor hun activiteiten te interesseren. Verder zie ik onder deze clubjes mensen die een weg naar de subsidiegever gemakkelijk zullen vinden. Deze actieve imkers zijn niet of nauwelijks bekend bij de grote traditionele bijenteeltorganisaties, of worden ze gewoon niet gezien? Toch zie ik een duidelijke trend: deze clubjes zullen steeds sterker worden, met als gevolg dat de bijenhouderij in Nederland nog verder versnipperd. Deze versnippering zal het imago van de bijenhouderij zeker geen goed doen en zullen de traditionele bijenteeltorganisaties niet langer acceptabel maken als vertegenwoordiger van de Nederlandse imkers in gesprekken met bijvoorbeeld het Ministerie en natuurorganisaties. Door deze versnippering wordt dus ook het voortbestaan van het Proefstation voor de Bestuiving en de Bijenhouderij bedreigd.

bijen FOTO VAN DE MAAND

Modelbijenstand in Limburgs enige dierentuin 'Kasteelpark' te Born. Naast deze stand staan informatieborden over de honingbij, hommels en wespen. Foto P. Elshout, Susteren

Honderd jaar bijenpathologie

W. Ritter, I. Fries, M. Gilliam en H. Hansen

Het vaststellen en behandelen van bijenziekten begon in de oudheid. Aristoteles beschreef al de ziektebeelden van vuilbroed en roer. Het duurde echter nog tot de 18e eeuw voordat er nauwkeurige beschrijvingen van ziektebeelden verschenen. En pas in de laatste 100 jaren werd het verband tussen ziekteverwekker en ziekte ontdekt.

Vuilbroed

Het ziek worden van het broed door bacteriën werd voor het eerst in 1769 door Schirach als vuilbroed aangeduid. Vooral White heeft er in het begin van deze eeuw aan bijgedragen om Amerikaans vuilbroed (AVB) en Europees vuilbroed (EVB) van elkaar te onderscheiden. White stelde vast dat *Bacillus pluton* (nieuwe indeling: *Melissococcus pluton*) de verwekker van EVB is en dat *Bacillus larvae* (nieuwe indeling: *Paenibacillus larvae, subspecies larvae*) de verwekker is van AVB.

Amerikaans vuilbroed

AVB komt bijna overal voor waar bijen worden gehouden. In Zuid-Amerika werd AVB pas in 1989 ontdekt, maar waarschijnlijk was de ziekteverwekker al langere tijd aanwezig. Alleen op het Afrikaanse continent ten zuiden van de Sahara en op het Indische continent kon tot nu toe geen AVB worden aangetoond. De larven worden via het voedsel geïnfecteerd. Zodra de bacterie de larve heeft aangetast worden er sporen gevormd die tegen hoge temperaturen bestand zijn en gedurende tientallen jaren kiemkrachtig blijven. Deze factoren bemoeilijken de bestrijding van deze ziekte in grote mate. De sporen blijven in het voedsel van de bijen bewaard en zodra dit (honing) toegevoegd wordt aan het larvenvoedsel, kan dit leiden tot een nieuwe uitbraak van de ziekte. Meestal gaan volken met klinische symptomen van AVB, door het verlies van broed al binnen korte tijd dood.

Bestrijding

AVB heeft vanaf het begin een bijzondere plaats ingenomen omdat een besmetting met AVB, als enige bijenziekte, een epidemisch verloop heeft. Daarom gebruikt men in veel landen geneesmiddelen, vooral sulfathiazol en oxitetracycline. Omdat al na een korte onderbreking van de behandeling de ziekte opnieuw uitbreekt, moeten de volken voortdurend behandeld

worden. De gevolgen hiervan zijn dat er bacteriestammen ontstaan die resistent zijn voor antibiotica en dat er residuen in de bijenprodukten terecht komen. De oudste bestrijdingsmethode is het maken van een zwermtros en, nadat de bijen de inhoud van de krop opgemaakt hebben, ze in een schone kast over te brengen. Omdat dit een bewerkelijke methode is, wordt vaak de voorkeur gegeven aan het doden van de volken.

AVB kan alleen dan met succes bestreden worden als de kasten en gereedschappen ontsmet worden. Hiervoor gebruikt men in hoofdzaak de hitte van een gasvlam. Tegenwoordig gebruikt men bovendien nog ontsmettingsmiddelen zoals perchloorazijnzuur en natronloog. Voor ontsmetting van grotere hoeveelheden materiaal worden gammastralen van een cobaltbron of ethyleenoxide gebruikt.

Selectie van resistente bijenstammen

In de jaren 50 waren vooral Rothenbuhler en Wilson bezig met dit selectiewerk. Belangrijke resistentiefactoren zijn:

- het verwijderen van sporen uit de honing door de werking van de kleppen van de proventriculus (aan de basis van de krop) waardoor de sporen in het maagdkanaal terecht komen en tenslotte met de ontlasting het bijenlichaam verlaten,
  - het onderscheiden en opruimen van besmet broed door de bijen, voordat de sporen gevormd worden.
- Ondanks het succes van dit selectiewerk werd het instandhouden van de resistente stammen niet voortgezet omdat de honingopbrengsten van deze volken tegenvielen. Een belangrijke vooruitgang in de bestrijding van AVB, maar ook het voorkomen hiervan, is het vroegtijdig aantonen van AVB-sporen in de honing. Onder anderen door Hansen werden bruikbare methoden ontwikkeld.

(Vertaling Joop Beetsma)

Opmerking van de redactie:

In verband met het voorkomen van AVB-besmettingen zal in de volgende nummers van Bijen uw aandacht gevraagd worden voor medewerking aan het AVB-sporenonderzoek in honingmonsters. Deze medewerking betreft speciaal die personen die koninginnen of larven voor de koninginnenteelt leveren.

Bieslook (*Allium schoenoprasum* L.)

Wie bieslook in de tuin heeft staan kan daar drieërlei van genieten. De naar uien geurende bladeren zijn een geschikte smaakmaker voor diverse keukengerechten. Voor de tuinliefhebber zijn er de bloemen en voor de imker tenslotte het genot van bijenbezoek op de bloemen.

Unieke verspreiding

Bieslook is een lid van de liliëfamilie (*Liliaceae*) en behoort tot het geslacht look (*Allium* L.), het grootste geslacht van de familie, het telt ongeveer 500 soorten. Binnen het geslacht neemt het bieslook een aparte plaats in, en wel door zijn unieke verspreiding. Looksoorten komen voor in de gematigde streken van Noord-Amerika en, globaal genomen, Eurazië.

Bieslook is de enige soort die zowel in Noord-Amerika als in Eurazië voorkomt. Bovendien is het de enige look waarvan de verspreiding zover tot in het noorden reikt, namelijk tot in arctische streken. Geen andere soort heeft een zo groot verspreidingsgebied als het bieslook.

In ons land is de plant inheems, zij het dat zij in het wild een zeldzame verschijning is langs de grote rivieren. Ideaal voor de plant is een bodem die in de zomer droog en warm is en 's winters zo nu en dan overspoeld wordt. In de tuin is bieslook een gemakkelijk te houden plant.

Groei vanuit het centrum

Bieslook is een bolgewas. De bol is samengesteld uit de verdikte scheden van de bladeren. Karakteristiek voor de plant is de vorm van de bladeren. Ze zijn rond en hol en in doorsnede in alle richtingen gelijk van bouw. Ze vertonen veel gelijkenis met die van biezen, vandaar de naam. Ook de wetenschappelijke soortnaam duidt daar op; *schoenoprasum* komt van het Griekse *schoinos* (=bies) en *prasom* (=look). Door een bol worden elk jaar nevenbollen gevormd. Daaruit ontwikkelt zich bovengronds eerst een enkel blad. Een volgend blad wordt gevormd binnen het voorgaande en boort zich, even boven de grond, door de wand daarvan. Ook de bloeistengel komt uit het centrum en maakt een opening in het daarvoor ontwikkelde blad. Alles groeit vanuit het centrum van de bol.

Bloemen in een scherm

Van mei tot juli staat het bieslook in bloei. De bloe-

men staan in een bolvormig scherm aan het eind van een stevige holle stengel. Als de bloemen alle nog in knop staan wordt het scherm omsloten door twee vliesvormige baden, die bij het opengaan van de eerste bloemen uiteenwijken, maar wel aan de stengel verbonden blijven. In een scherm ontluiken eerst de bloemen in het midden. Een kroon en kelk zijn niet duidelijk te onderscheiden, we spreken daarom over bloemdekbladen. De bloemen zijn klokvormig; ze hebben zes bloemdekbladen die in twee kransen van drie staan. De kleur varieert van roze tot lila. Aan de onderzijde van ieder bloemdekblad staat een meeldraad ingeplant. Aan de voet zijn de helmraden verbreed.

Verborgene nectarium

Het bolvormig vruchtbeginsel is opgebouwd uit drie vruchtbladen die langs omgebogen randen met elkaar zijn vergroeid. Die randen vormen de scheidingswanden van het vruchtbeginsel. Zoals we bij meer soorten van de liliëfamilie aantreffen, ligt het nectarium in de scheidingswanden verborgen. De nectar wordt bij het bieslook via een holle ruimte in de scheidingswanden naar beneden afgevoerd en verzamelt zich tussen het vruchtbeginsel en het verbrede deel van de meeldraden die voor de openingen staan. De bloemen zijn proterandrisch: als bij het begin van de bloei het stuifmeel in een bloem vrijkomt is de stijl nog maar kort en de stempel nog niet rijp om stuifmeel te ontvangen. Tijdens de bloei groeit de stijl verder uit.

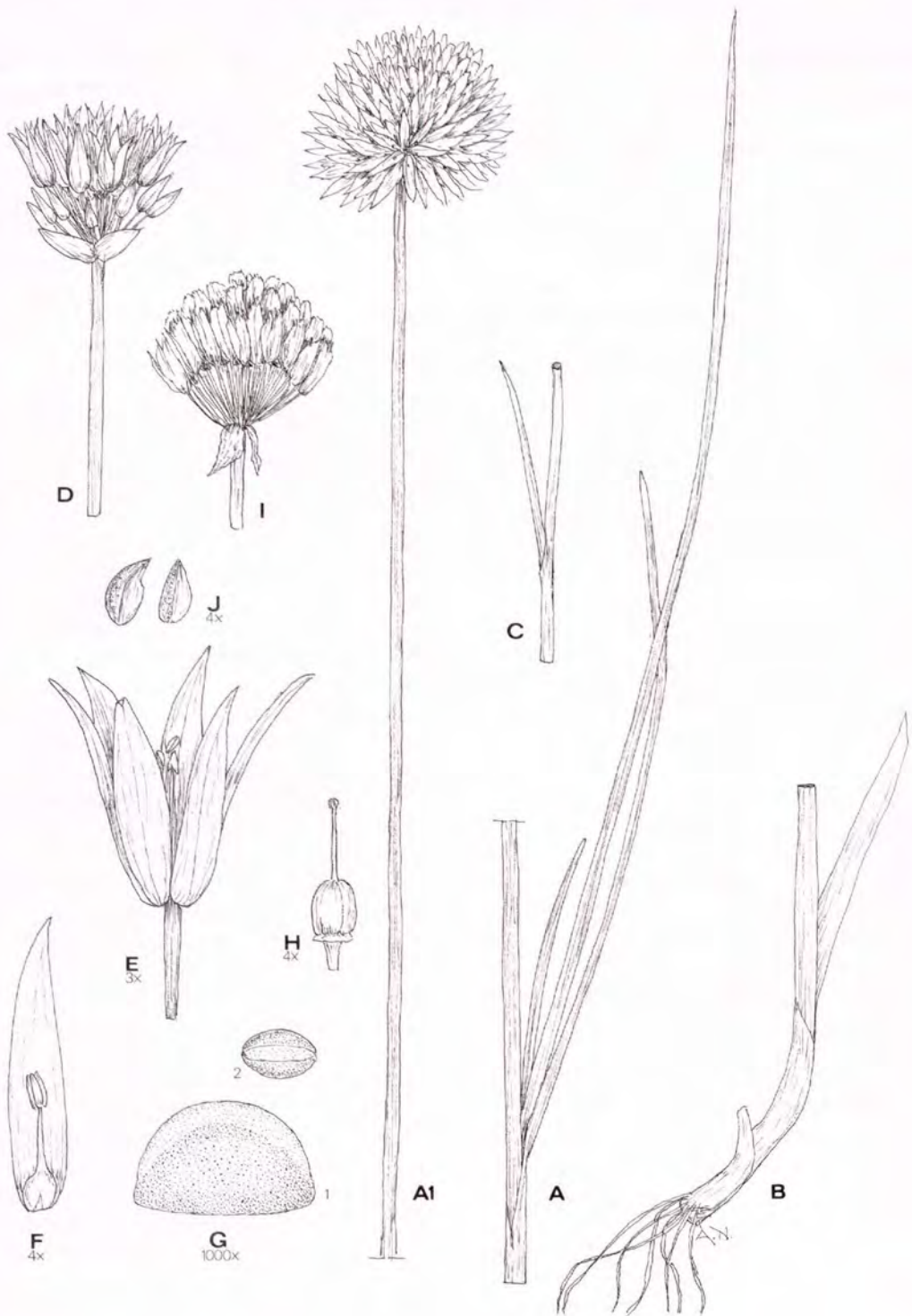
Vermeerdering

Behalve door genoemde vegetatieve vermeerdering door de vorming van nevenbollen is bieslook ook heel gemakkelijk uit zaad te kweken. In ieder hok van het vruchtbeginsel kunnen zich twee zaden vormen. Ze zijn zwart en hebben een kantige vorm. De vrucht is een doosvrucht. Hij wordt omsloten door de verdorde bloemdekbladen, die na de bloei nog een functie hebben bij de verspreiding van het zaad door de wind.

Literatuur

- Jones, H.A. and Mann, L.K. (1963): Onions and their Allies. Leonard Hill (Books) Limited, London.
 Dauman, E. (1970): Das Blütennektarium der Monocotyledonen unter besonderer Berücksichtigung seiner systematischen und phylogenetischen Bedeutung. Feddes Repertorium 80: 463-590.

Bieslook (*Allium schoenoprasum* L.)

A A1 in bloei staande plant; **B** bol; **C** door bladwand gestoken nieuw blad; **D** bloeiwijze bij aanvang bloei; **E** bloem; **F** bloemdeklad met meeldraad; **G** stuifmeelkorrel: 1 equatoriaal, 2 distaal-polair; **H** stamper; **I** scherm met vruchten; **J** zaad.

Onderzoek koninginnestof

Koninginnen scheiden voortdurend feromonen (signaalstoffen) af waardoor de werksters in het bijenvolk geïnformeerd blijven over de aanwezigheid van de koningin. Koninginnestof is momenteel in de handel verkrijgbaar.

In 1997 is door Ambrosiushoeve onderzocht of het mogelijk is om door middel van het toedienen van koninginnestof een nieuwe koningin ingevoerd te krijgen bij volken met leggende werksters. Dit is een probleem dat iedere imker vroeg of laat een keer tegenkomt. Het afslaan van het volk op enige afstand van de oorspronkelijke plek stuit op een aantal bezwaren. Er blijven nog lange tijd bijen rondzoeken waarvan een gedeelte uiteindelijk op een kluitje verkleumt of verregent.

Momenteel wordt het produkt **Bee Boost - With QMP For Bee Management** met de actieve stof QMP (Queen Mandibular Pheromone) door de Canadese firma Phero Tech Inc. in de handel gebracht. QMP bestaat uit de volgende stoffen:

(E)-9-keto-2decenoic acid (9ODA)
(R,E)-(-)-hydroxy-9-keto-2decenoic acid(-9HDA)
(S,E)-(+)-hydroxy-9-keto-2decenoic acid (+9HDA)
methyl p-hydroxy-benzoate (HOB) *4-hydroxy-3-methoxyphenylethanol (HVA)*

De Bee Boost bestaat uit een kunststof slangetje waaruit de (lok-) stoffen langzaam vrijkomen. Volgens de produktomschrijving remt 9ODA het actief worden van de eierstokken bij werksters en stimuleert het opkweken van nieuwe koninginnen. De andere stoffen in QMP zijn nodig voor het maximale effect. Zeventien volken werden opzettelijk hopeloos moerloos gemaakt om te zorgen dat zich hierin eierleggende werksters ontwikkelen.

Nadat de eerste werkstereitjes aanwezig waren, werd in het volk een Bee Boost ingehangen. Zes dagen later werden bevruchte, leggende koninginnen uit Kirchhainer kastjes met behulp van een moerhuisje met een stukje krantenpapier ervoor in de volken ingevoerd.

Als controlegroep werden bij volken met eierleggende werksters leggende koninginnen ingevoerd zonder toepassing van de Bee Boost.

Na 14 dagen en na 4 weken werd gecontroleerd of de koninginnen aangenomen waren en werd de broednestontwikkeling genoteerd.

Van de negen volken met eierleggende werksters waarbij, voordat een goede koningin werd ingevoerd,

een Bee Boost werd gebruikt, zijn vijf volken goed aan de leg gegaan. Van de acht volken met eierleggende werksters waarbij de koningin direct is ingevoerd is bij vijf volken de koningin ook goed geaccepteerd. Van een invloed van Bee Boost op de acceptatie van een goede koningin in een moerloos volk is niets gebleken. Ook met een Bee Boost in de kast bleven de werksters eieren leggen. Er kon dus geen afname van het eierleggen door de werksters onder invloed van Bee Boost worden vastgesteld.

AVB ook in België

In de laatste weken van augustus van 1997 werd in drie gemeenten in België Amerikaans vuilbroed (AVB) vastgesteld. Evenals in Nederland worden ook in België de met AVB besmette bijenvolken vernietigd. Ook in Duitsland werden in 1997 weer nieuwe besmettingen met AVB gevonden. In de maand augustus werden meer dan 80 nieuwe uitbraken gevonden. In alle Duitse deelstaten langs de Nederlandse grens werden besmettingen gevonden. Evenals in 1996 werden in Nederland vorig jaar geen uitbraken van AVB vastgesteld. De gezamenlijke bijenhouders moeten proberen om deze gunstige positie te handhaven door het zoveel mogelijk voorkomen van buitenlandse contacten.

Nieuwe besmettingen met AVB ontstaan vooral door uitwisseling van honing, stuifmeel, broed, bijen en kastmateriaal. Uit onderzoek is gebleken dat AVB niet snel door het vervliegen van bijen wordt overgebracht. Voor het reizen naar het buitenland is een gezondheidsverklaring nodig van de RVV in Nederland. Om na een dracht terug te keren is een gezondheidsverklaring nodig van een officieel erkende instantie van het land waarin de bijen zich bevinden.

Effect van een injectie van lindebomen met acefaat na de bloei op bijenvolken

Tijdens de bloei van de linde in 1996 zijn door de Ambrosiushoeve op vier lokaties in Noord-Brabant groepen van vier bijenvolken geplaatst. Op twee lokaties zijn de lindebomen direct na de bloei door de Heidemij geïnjecteerd met acefaat. De luizen-aantasting was dermate gering, dat geen effect kon worden vastgesteld. In 1997 zijn op dezelfde plaatsen de bomen net na de bloei en voor het begin van de behandelingen door de Heidemij geïnspecteerd. De luizen-aantastingen waren dit jaar nog geringer dan in 1996. Daarom is besloten om geen bijenvolken te plaatsen en het onderzoek uit te stellen.

Wat me opviel

Eind oktober waren er al herhaaldelijk speldeprikken van de winter met pittige nachtvorst. In de loop van de dag leek het met volop zon, weinig wind en een ruime fantasie toch weer snel een beetje zomer vooral omdat de bijen actief werden en er zelfs een enkele met wat stuifmeel thuis kwam. Er werd al gevlogen bij een temperatuur van 4°C in de schaduw, terwijl het gras op de schaduwplekken nog wit berijpt was. De eerste bij met stuifmeel zag ik aan de vliegspleet bij een schaduwtemperatuur van 6°C. Natuurlijk was de temperatuur in de zon hoger, maar we moeten niet vergeten dat een vliegende bij zelf een tegenwind ontwikkelt waardoor bij een lage luchtvochtigheid extra afkoeling optreedt. Dat onze bijen tot veel in staat zijn weten u en ik al lang. Toch vraag ik me af hoe ze het klaar spelen om stuifmeel te verzamelen, in hun korfjes op te bergen en daarmee thuis te komen bij een volle windkracht zeven, harde wind!, eerder deze maand. Daarnaast verbaas ik me erover dat in de bijenliteratuur hardnekkig wordt volgehouden dat bijenactiviteit tot stilstand komt bij een windsnelheid van 10 tot 15 meter per seconde (windkracht 6-7). Even glimlachen maar en zeker weten dat dit het zoveelste bewijs is dat bijen niet kunnen lezen. Een ander onderwerp.

Zoals u weet winter ik mijn volken altijd in op twee broedkamers. Een volk kreeg dit jaar een honingkamer op de bodemplank. We mogen aannemen dat de wintertros zich in oktober gedeeltelijk in de onderbak bevindt. Duidelijk werd dat bij zonnig weer het volk met de lage honingkamer op de bodemplank als eerste actief was aan het vlieggat. Wel leuk, maar in de winter minder gewenst. Mocht er een situatie ontstaan met sneeuw voor de kasten en zonnig weer dan zal ik een plankje schuin voor het vlieggat zetten om de lichtinval te weren en daarmee het vroegtijdig uitvliegen.

Overpeinzingen

Toen ik tijdens dat mooie weer het vlieggedrag gadesloeg en die enkele bij met stuifmeel zag thuis komen peinsde ik over de zin van dit gedrag. Er was tijdens de laatste inspectie in de raten een beste voorraad stuifmeel aanwezig. Broed, een prikkel tot stuifmeel verzamelen, zal er niet of nauwelijks meer zijn geweest. Het uitvliegen bij een lage temperatuur is niet zonder gevaar, afkoeling kan de dood van de haalbij betekenen. Tijdens de vlucht wordt er veel

energie verbruikt en wat staat daar tegenover? Een minuscuul propje stuifmeel. Heerlijk dat we niet alles begrijpen.

Flexibele imkers

En nu is het dan winter alom met lange avonden die we proberen om te bouwen tot prettige avonden. 'De' tijd van het jaar voor de imker om zich met het aantekenbloc bijenjaar 1997 terug te trekken in een wereldje waarin gezoem van bijen en de zomer weer tot leven komen en alles nog eens wordt beleefd. De gevolgde aanpak koninginnenteelt, de zwermverhinderend, waar het fout ging. Kortom, elk facet wordt doorgenomen en waar mogelijk bijgeschaafd voor gebruik in 1998. Neem van mij aan, imkers zijn goed in het schaven! Dat moet ook wel want flexibiliteit is niet alleen de mode, maar in het flexibel zijn onderscheiden zich de goede imkers van de minder ervaren collega's. De laatsten willen van alles en bijten zich vast in de methode. Ook de ervaren imkers willen van alles maar zij zijn er van doordrongen dat de bijen het laatste woord hebben en zij hebben geleerd op die signalen te reageren. Zij zijn flexibel. Elke imker moet door die periode met minimale ervaring heen en allemaal maken we (dezelfde)fouten. Momenteel heerst er wat rust maar in het verleden werden imkers overspoeld met allerlei 'nieuwe' methoden. En wat was het verleidelijk. Ik heb er heel wat uitgeprobeerd. Van de methode Pater Dugat, eerder aangehaald door imkercollega Van Iersel, tot de Fabrieksmethode De Haan. Vooral de eerste was dolle pret en absoluut niet in de hand te houden. Geweldige volken en geweldige zwermen. Maar leren deed je er van. Als dertienjarige was ik druk bezig een eigen methode te ontwikkelen met afleggers en een moertje kweken in de hoofdvolen. Een succes werd het niet, ik was veel te ongedurig. Als voorbeeld lees ik in de aantekeningen uit 1952 het volgende:

12 juni volk moerloos gemaakt en aflegger gesticht.

23 juni alle doppen gebroken, jong moertje laten inlopen.

5 juli geen eitjes. Verenigd met ander moerloos volk uit een WBC-kast die 30 mei moerloos was gemaakt. In de onderbak een raam eitjes gehangen.

15 juli onderbak op 1 dop gezet; in bak van WBC-kast een raat met eitjes en een witte massa in de cellen. De koningin was dus toch bevrucht, alsnog dop in onderbak verwijderd.

24 juli bultbroed, eierleggende werkbijen; volk op enige afstand afgeslagen.

Het geheim van de smid

Welke methode u ook probeert, u moet goed op de hoogte zijn wanneer er voldoende dracht is om iets te kunnen oogsten. Dan moeten de volken sterk zijn. In de tabel kunt u aflezen wanneer er veel broed moet worden aangezet. Als voorbeeld nemen we de heidedracht van 31 juli tot 4 september. Zoek in de derde kolom 31 juli op. Ga nu naar de eerste kolom en u ziet dat een eitje gelegd op 5 juni een vliegbij oplevert die op de eerste dag van de heidedracht juist is gestorven. Zoek in de tweede kolom de einddatum van de dracht, 4 september, en u ziet dat een eitje gelegd op 31 juli haalbij wordt als de heidebloei net voorbij is. Om tijdens de heidedracht over veel vliegbijen te kunnen beschikken moet de koningin veel eitjes afzetten van 5 juni tot 31 juli. Op dezelfde manier kunt u voor elke dracht de overwerkuren voor de koningin bepalen.

12

Onderzoek

Bij het zoeken naar de Achilleshiel van de varroamijt spitst het onderzoek zich toe op de levenswijze van het slachtoffer met het doel om bepaalde eigenschappen te versterken die afbreuk doen aan de varroamijt. Een kortere ontwikkelingsduur van het gesloten broed en het verminken of doden van mijten door bijtgedrag van de bijen staan centraal. Ook een goed ontwikkeld hygiënisch gedrag van de bijen, waarbij dood of ziek broed binnen 24 uur uit de cellen wordt verwijderd, zou zeer belangrijk zijn.

Voor mijn gevoel worden er nu echter appels met peren vergeleken. **Door varroamijten aangetast broed is niet ziek en zeker niet dood.**

Proefnemingen waarbij een klein deel van het gesloten broed wordt gedood en in het volk teruggehangen om te zien hoe lang het duurt voordat dit broed uit de cellen wordt verwijderd is wel belangrijk bij een besmetting door Amerikaans vuilbroed, maar zegt niets over varroaresistentie. Op jacht naar resultaat vindt op meerdere plaatsen onderzoek plaats dat niet van gevaar is ontbloot. Alle goede bedoelingen ten spijt. We zijn allemaal op de hoogte van de ramp die de Zuidafrikaanse imkers heeft getroffen omdat door menselijk toedoen *Apis capensis* in het leefgebied van *Apis mellifera* is gebracht (Bijen 2(6): 177-178 (1993)). Door een ontwikkelingstijd van ei tot bij die 23 uur korter is dan

bij *Apis mellifera* probeert men te Oberursel een kruising te ontwikkelen tussen de *capensis* en *mellifera* bij waarin de kortere ontwikkelingstijd is doorgeteeld. Uit een kort berichtje in het Amerikaanse blad 'Bee Culture' blijkt dat nu ook in Wageningen met de Kaapse bij wordt gewerkt, wellicht met hetzelfde doel voor ogen als van de collega's te Oberursel. Ondanks alle geruststellende geluiden uit Oberursel dat de Kaapse bij niet tegen onze weersomstandigheden is opgewassen zal vervliegen van deze bijen naar *mellifera* volken een ramp betekenen. Stel dat het lukt een bij te creëren met een kortere ontwikkelingstijd van ei tot bij dan onze huidige bij. Welke eigenschappen worden nog meer ingeteeld? De werkbijen van *capensis* gaan in moerloze volken spoedig eitjes leggen waaruit zich een groot aantal vrouwtjes ontwikkelen. Uit deze eitjes ontstaan ook koninginnen. Niet een of twee maar meerdere. Chaos in de volken en een aanslag op het ecosysteem. Wetenschappelijk onderzoek heeft al tot meer catastrofale ontwikkelingen geleid. Zo, de kop van het nieuwe jaar is er af. Voor allemaal het allerbeste in voorjaar, zomer, herfst en winter 1998.

Het weer in januari

Over de periode 1961-1990 geldt als landelijk gemiddelde 44 uren zonneshij, 62 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 4,5°C

Decembermaanden

Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max.temp (°C)
1993	normaal	normaal	zeer zacht (8,2)
1994	normaal	zeer nat (98)	zeer zacht (7,4)
1995	zonnig	zeer nat (126)	zacht (6,5)
1996	zeer zonnig (90)	zeer droog (7)	zeer koud (1,8)
1997	zeer zonnig (81)	zeer droog (6)	zeer koud (1,6)

Geraadpleegd

Het geheim van de smid, Maandschrift voor Bijenteelt 54(10): 160 (1952)

Zoet, K. Het bijenjaar 1952 (persoonlijke aantekeningen)
Morse, R. Varroa control tests in the Netherlands, Bee Culture 124(11): 614 november 1996

Peter Liefbroer, leraar en schrijver

Ab Kuypers

Met ingang van dit januarinummer van Bijen zal door Peter Liefbroer maandelijks een rubriek over de praktijk van het imkeren worden verzorgd. Aan de vooravond van het verschijnen van zijn eerste aflevering had ik een gesprek met Peter, dat behalve bij hem thuis ook in het mistige buitengebied van Alkmaar plaatsvond. Hoewel wij hem in de loop van het aanstaande imkerseizoen nog beter zullen leren kennen, hier alvast een korte kennismaking. Tegelijkertijd komt zijn subvereniging, Noord-hollands-Midden uitgebreid aan bod.

Leraar bijenteelt

Peter Liefbroer is werkzaam als leraar veeteelt/ dierenhouderij bij het 'Clusius College' met de hoofvestiging in Alkmaar. Naast het lesgeven in deze vakken worden door hem aan dit Agrarisch Opleiding Centrum (AOC) tevens de diverse cursussen bijenhouderij verzorgd. Het theoriegedeelte wordt afgewerkt in Alkmaar, de praktijklessen worden in

Peter Liefbroer en Elly van Zwet bij de bijenstal in Alkmaar.
Foto Ab Kuypers.

Purmerend gegeven. Hier is een van de andere vestigingen van het 'Clusius College' gevestigd en bevindt zich de bijenstal. Het gaat Peter zowel om het kennis bijbrengen als om werven van nieuwe imkers. De relatie tussen de school en zijn vereniging (Noord Hollands-Midden) is bij dit alles van groot belang. De leerlingen zijn overigens uit de gehele provincie afkomstig. 'Ik krijg cursisten, afkomstig van Den Helder tot Amsterdam.' Onder hen bijna ieder jaar enige beroepsimkers, werkzaam bij de verschillende zaadteeltbedrijven, waaraan Noord-Holland zo rijk is.

Rubriek

Aan de hand van zijn ervaringen, opgedaan tijdens de afgelopen jaren, zal hij zijn rubriek, in feite een voortzetting van de rubriek van Mari van Iersel, schrijven. Het is een 'Dagboek van een beginners-cursus', waarbij onder andere het oplossen van de vragen en de probleempjes van oud-cursisten als een rode draad door zijn verhalen loopt. 'Het moet een serie artikelen worden, die voor elke beginner leesbaar is, een verslag van een bijenjaar. Ik wil daarin duidelijk maken hoe men probleemloos het jaar door kan komen.' Voor dit alles kan hij beschikken over een inmiddels achtjarige ervaring als leraar bijenteelt. Bovendien wil hij duidelijk maken dat op AOC's goede cursussen gegeven worden, ondanks de soms negatieve kritiek hierop.

De imker

Zijn imkerervaring is enkele jaren ouder dan die als leraar bijenteelt. 'Ik ben begonnen sinds wij in Nederland met varroa te kampen hebben. Dat heeft op zich niets met elkaar te maken, maar dat was gewoon het tijdstip waarop ik met imkeren begon.' Sinds zijn contacten met Schiermonnikoog imkert Peter ook met carnica's. 'Ik ben daar niet fanatiek in hoor, maar ik vind het wel fijne bijen om mee te werken. Ik heb overigens ook 'bastaard' volken'. De bijenvolken die bij de cursussen gebruikt worden zijn Peter's eigen volken. 'De verzorging van de andere dieren waarmee ik werk kan ik gerust aan anderen overlaten, met de bijen ligt dat toch iets anders. Dat wil en moet ik in eigen hand houden.

Zijn bijenvader

'Na het lezen van een wervend artikel van de heer P. Muntjewerf (oud-voorzitter van de VBBN) heb ik me

bij hem aangemeld voor een beginnerscursus in 1987. Na afloop hiervan kreeg ik van hem mijn eerste bijenvolk. Wij hadden voor de heer Muntjewerf een bijenstalletje gebouwd, waar hij privé imkerde. Zijn cursus werd verzorgd via een bijenpark in Amsterdam Noord. Hij zag dat lesgeven zelf, mede gezien zijn leeftijd, op een gegeven moment niet meer zo zitten. Ik heb toen de volken die hij voor de cursussen gebruikte van hem overgenomen. Daardoor ben ik in eerste instantie op Langstrothkasten uitgekomen. Inmiddels imker ik ook met Spaarkasten. Later werd ik door de directie van het AOC benaderd voor het geven van een bijencursus. Die had toen overigens met eerdere lesgevers als Baldi Dekker en Theo Koelman al een veel langere traditie.'

14 Via contacten

Ik vraag me steeds weer af waar die 'nieuwe' schrijvers toch vandaan komen. Zomaar uit de lucht vallen, ook al lijkt het daar soms op, doen ze natuurlijk niet. Peter: 'Sinds ik jaren geleden met cursisten op Schiermonnikoog ben geweest, en hier overigens nog steeds terugkom, heb ik goede contacten met Jan Charpentier. Met hem heb ik regelmatig discussie gevoerd over de inhoud van bijenteeltcursussen. Hij is, om een voorbeeld te geven, tegenstander van de Aalstermethode. Onze cursus is daar echter voor een groot deel op gebaseerd. Ik zie er overigens een uitdaging in om ooit tot een vernieuwde en verbeterde cursus te komen'.

Peter raakte in de loop van de tijd betrokken bij het gebeuren op het koninginnenteeltstation en brengt daar nu ieder jaar verschillende arbeidzame dagen door. 'Op een gegeven moment werd ik, mede door de contacten met Jan Charpentier, uitgenodigd om eens te komen meedenken over het maandblad Bijen, vervolgt hij. 'Dat was de zogenoemde 'brainstormgroep' die een avond lang in Utrecht samen met enkele redactieleden wat ideeën heeft ontwikkeld. Toen is het idee ontstaan voor de rubriek, zoals ik die ga verzorgen.'

Vereniging

De relatie tussen de school van Peter Liefbroer en 'zijn' imkersvereniging is duidelijk. Enthousiast vertelt hij over de activiteiten van deze club, gericht op het werven van leden. We zijn dan inmiddels na een niet geheel vlekkeloos verlopen reis naar Alkmaar aangekomen bij de bijenstal van Bijenhouders Vereniging 'Noord Hollands-Midden' van de VBBN. We worden daar opgewacht door de secretaresse Elly van Zwet, tevens beheerder van de bijenstal waar

volken van enkele leden staan. In een rustige omgeving, ver van het stadse rumoer wordt mij met enige trots in vogelvlucht het beeld geschetst van een actieve vereniging. Noord Hollands-Midden is een vereniging die rond de honderd leden telt. Een aantal dat mede door de aanwas van nieuwe leden, veelal geslaagde cursisten, op peil blijft. 'De diploma-uitreiking van de cursussen wordt ieder jaar door de vereniging georganiseerd'.

Educatie

De zon heeft allang zijn pogingen opgegeven om door de mist van deze dag heen te breken. Eigenlijk niet het mooiste seizoen voor een bezoek aan deze plek. Het enthousiasme van Elly en Peter is er echter niet minder om. 'Deze stal hebben we kunnen bouwen met steun van de gemeente Alkmaar en de VMS (fabrikant van homeopathische geneesmiddelen, waarvoor de planten ter plaatse worden verbouwd),' aldus Elly van Zwet. 'Hier organiseren we allerlei educatieve activiteiten. We ontvangen schoolgroepen, maar verzorgen ook bijvoorbeeld een dag in het kader van Jantje Beton. Met de voorlichting die men hier krijgt kunnen we regelmatig mensen doorsturen naar de cursus van Peter. Onze aanwezigheid hier in deze omgeving zorgt, mede door onze regelmatige openstelling van de stal en de tuin, voor een aardige mond-tot-mondreclame.'

De vereniging heeft tevens enige internationale contacten. Onder andere in Engeland en Tsjechië. Deze hebben in beide gevallen geleid tot bezoeken aldaar. Dat leverde ontmoetingen op met imkers waarover onze gastvrouw niet uitgepraat raakt.

Op tijd

Inmiddels hebben we gezelschap gekregen van drie jeugdige aanstaande imkers. Drie meisjes die via een bezoekje aan de bijenstal nu betrokken zijn geraakt bij het imkeren. Wij staan dan al op het punt van vertrekken. Een lekkere plak cake tot besluit en dan terug naar Hoorn, nu nog woonoord van Peter Liefbroer. Weer is het later geworden dan vooraf de bedoeling was. Het werd een mooi 'rondje' dat meer opleverde dan alleen een portretje van een aanstaande medewerker aan dit blad. Te hopen is echter, dat de stukken die Peter Liefboer voor ons gaat schrijven sneller en beter op tijd op ons secretariaat aankomen dan wij hedenmiddag bij de bijenstal te Alkmaar. Maar daar heb ik het volste vertrouwen in en dat is bovendien een ander verhaal, dat we verder maar 'onder ons' zullen houden.

Les begint met bijensteek

door Peter Liefbroer

Dit dagboek volgt de 'beginnerscursus' 1997 van het AOC Clusius College in Alkmaar. Deze cursus heeft een al jarenlange traditie en wordt georganiseerd in samenwerking met VBBN-vereniging Noord-Hollands Midden. Cursisten komen uit heel Noord-Holland boven het Noordzeekanaal en Amsterdam. De theorie wordt gegeven aan de Streekschool in Alkmaar. De praktijklessen aan de Groenschool in Purmerend en op het fruit in Middenbeemster.

Onze cursus begint in de loop van maart met theorielessen. We starten met 19 personen, later komen er nog twee bij. Een mooie groep, die voor de praktijklessen gesplitst mag worden in twee groepen.

Bijensteek

Mijn lessen beginnen met de bijensteek, omdat de bijensteek het meest wordt gevreesd. We nemen de reacties door die we als beginnende imker moeten doorstaan. De pijnlijke steek, gevolgd door zwelling en jeuk. Er is eigenlijk weinig aan te doen en je bouwt immuniteit op door niet elke steek te vermijden. Natuurlijk moet je wel oppassen voor de eerste bijensteken. Later in de cursus zal dat nog blijken. Eén van de cursisten, Tedje, heeft een aantal praktijklessen gemist en ik vraag haar om te assisteren wanneer ik zelf wat met de bijen moet doen. Op het afgesproken moment staan we in de bijenstal en ik leg uit wat we gaan doen. Tegelijkertijd wordt Tedje in haar hoofd gestoken, ik knijp de bij dood en verwijder de angel. Ik praat nog verder, maar merk aan de reacties van Tedje dat de steek meer dan pijn heeft aangericht. Tedje moet gaan zitten, is zeer suf en ik ben bang dat ze zal flauwvallen. Ik overweeg of een gang naar een arts niet nodig is, we bespreken dat en besluiten dat niet te doen. Minstens een uur later gaat Tedje zelfs met haar eigen auto naar huis. Als ik haar later bel blijkt dat ze onderweg nog verschillende keren gestopt is en haar bezoek aan de huisarts heeft haar en mij ervan overtuigd om in het boven beschreven geval altijd een arts te bezoeken alvorens te overwegen om te gaan autorijden! Tedje blijkt allergisch voor bijengif en ondanks het feit dat ze al wat langer bijen houdt, stopt ze met de cursus en met bijenhouden.

Imkerbenodigheden

Voor bescherming van het hoofd (vooral daar steken vermijden om de luchtweg te beschermen en enge zwellingen rond de ogen te voorkomen) heeft het AOC een stapel kappen. Voor eigen gebruik adviseer ik een jack met een afritsbare kap en een grote zak

Vooral bescherming van het hoofd tegen steken is van het grootste belang. Foto Guy Ackermans, Wageningen

om handschoenen en moerhuisjes in te stoppen. Aan zo'n jack kan je gerust je handen afvegen, de mouwen zijn met elastiek goed bijendicht en door de grootte zijn ze ook op warme dagen geschikt (T-shirt uit!). De handschoenen blijven in principe in die grote zak, maar ze zijn altijd in de buurt voor de keren dat de bijen te ondeugend zijn.

Voor de inspectie van een bijenvolk zijn, naast een kap, een beroker en een beitel noodzakelijk. De beitel moet een brede, scherpe kant hebben om de kast 'open te breken'. En een smalle, gebogen kant om de raampjes op te lichten. Als beroker is de pijp, met een touwtje om de hals, het gemakkelijkst aan te steken en altijd snel bij te hand. De blaasbalgberoker is een alternatief, hoewel het aansteken en brandend houden moeilijk is.

Huisvesting

Niet elke imker is ook timmerman/-vrouw. Gelukkig

zijn alle kasten kant-en-klaar te koop. Ik adviseer de cursisten om, wanneer nieuw materiaal aangeschaft wordt, Spaarkasten te kopen. Deze kast wordt het meest gebruikt in Nederland en uitwisseling van raampjes is daardoor goed mogelijk. Zelf gebruik ik alleen broedkamers en vanaf half mei in elke kast een koninginnenrooster. Vroeger heb ik, tweedehands, Langstrothkasten met Hoffmannramen gekocht. Mijn cursisten maken dus kennis met de nationale Spaarkast en het feit dat er ook andere kasten bestaan. Natuurlijk werken we met losse bodems, die bij de voorjaarsinspectie schoongemaakt kunnen worden. Zelf heb ik dichte bodems, met twee ventilatiegaten aan de achterzijde. Bijen houden deze bodems zelf goed schoon, maar ten opzichte van een varroabodem is de ventilatie beperkt. De vliegspleet staat bij mij

16 altijd open, ik heb nog nooit last van muizen gehad en ook doordat de kasten licht hellend naar voren staan, kan de condens gemakkelijker uit de kast lopen. Tijdens een aparte 'timmerles' monteren we raampjes en kunststraat. Elke cursist heeft dan het begin van een bijenkast thuis en kan alvast genieten van de geur van echte bijenwas.

Dracht

Het succes van de bijenhouderij hangt in hoofdzaak af van de aanwezigheid van dracht. Omdat de mogelijkheden om te reizen steeds meer teruglopen is de stad de aangewezen plek om bijen te houden.

Ik imker al jaren in het centrum van Purmerend en dat gaat prima. Over de afgelopen vijf jaar had ik met acht volken gemiddeld 20 pond honing per volk in het voorjaar en 20 pond in de zomer. Ik profiteer vooral van de aanwezige dracht in tuinen en plantsoenen rond de school. Daarnaast zaaien we ieder jaar zelf wat: borage (komkommerkruid), phacelia, boekweit, zonnebloemen en dit jaar het Thübingerbloemenmengsel met een totaal oppervlak van ca. 250m².

In de cursus besteed ik vooral aandacht aan de mogelijkheden voor drachtverbetering in de eigen tuin. Ik verdeel altijd wat zaad voor eigen gebruik. Daarnaast krijgt ook de bestuivingsregeling uitgebreid aandacht.

Opmerking van de redactie:

Om bij een bijensteek risico's te vermijden direct onder begeleiding naar de polikliniek gaan: een arts is niet altijd in zijn of haar praktijk aanwezig.

Koninginnenteeltdag 31 januari aanstaande

De koninginnenteeltdag 1998 wordt gehouden in het Went-gebouw van de Rijksuniversiteit in Utrecht.

De organisatie is in handen van de Koninginnenteeltcommissie van de VBBN.

Bezoekers zijn vanaf 09.30 uur welkom. De lezingen worden gehouden van 10.00 tot 15.30 uur.

U hoeft geen eigen lunchpakket mee te nemen. Voor een bijdrage van slechts f15,- per persoon heeft u toegang en wordt er gezorgd dat het u aan niets ontbreekt. Daarbij behoren ook broodjes.

Programma

- Integratie van koninginnenteelt in de bedrijfsmethode
- De waarde van darren in een teeltprogramma
- De Nederlandse start van het "overlarfproject"
- Wat verstaat de Koninginnenteeltcommissie onder teeltmateriaal?
- Ontwikkelingen rond het teeltstation Schiermonnikoog
- Wat doet een koninginnenteler met Amerikaans vuilbroed?

Lokatie

De dag wordt gehouden in een collegezaal van het Went-gebouw (in de volksmond 'de ponskaart'), Sorbonnelaan 16, de Uithof, Utrecht. Het uit witte tegels opgetrokken gebouw is gemakkelijk te herkennen door zijn afwijkende kubusvorm.

Het gebouw is te bereiken vanaf Utrecht Centraal Station met buslijn 12. Wie per auto komt, neemt op de A27 de afslag Amersfoort. Direct na deze afslag neemt u de afslag 'de Uithof'. Volg op de Uithof de parkeerroute. Bij het gebouw is een parkeerterrein.

Belangrijk!

Om alles vlekkeloos te laten verlopen verzoeken wij u zich aan te melden. Telefonisch aanmelden kan tot 27 januari bij J. Dommerholt, 0343-414820, fax 0343-420533 of met R. Kakes, 0514-562066.

Schriftelijk kunt u zich tot 24 januari aanmelden bij de redactie van dit blad: Maandblad Bijen, t.a.v. mw. M.J.E.M. Canters, Postbus 198, 6720 AD Bennekom, fax 0317-424180.

Tuinieren met planten en dieren

Dit jaar start de campagne 'Tuinieren met planten en dieren' waarmee men het grote publiek wil aanzetten tot het natuurvriendelijk tuinieren. Mede hierdoor hoopt men van de siertuin bij huis een eldorado te scheppen voor allerlei diertjes, waaronder vlinders, bijen en andere insecten. Dat de honingbij daarbij een eigen plaats verdient is voor imkers logisch, dat in de campagne aan bijen ruime aandacht zal worden besteed is mooi meegenomen.

Teleac-cursus

Onder de bezielende leiding van Piet Steltman zijn de voorbereidingen van deze actie al in een ver gevorderd stadium. In de projectgroep die inhoud aan 'Tuinieren met planten en dieren' geeft zijn de imkers vertegenwoordigd door het Platform 'Natuur in de woonomgeving', waarin ondermeer het VBBN hoofdbestuur lid Catherine Reker de vertegenwoordiger is. Andere organisaties die hieraan meewerken zijn Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie IVN, Koninklijke Maatschappij Tuinbouw en Plantenkunde KMPT, Bond van Amsterdamse Volkstuinders, en de Vlinderstichting. De campagne, die gespreid over twee jaar zal plaatsvinden, wordt in 1999 afgesloten met een twaalfdelige Teleac-cursus. Nu al is wel duidelijk dat bijen hierin een belangrijke plaats zullen innemen.

Actie en vrijwilligers

Onderdeel van deze campagne is een actie bij tuincentra aangesloten bij 'Intratuin'. Tijdens deze actie wordt de bezoekers aan de hand van onder meer informatiestands en een workshop uitgelegd op welke wijze zij milieuvriendelijk kunnen tuinieren. De projectgroep is nu op zoek naar vrijwilligers die in staat zijn om hun kennis over milieuvriendelijk tuinieren uit te dragen. Voldoende kennis mag worden verwacht. De vrijwilligers worden uitvoerig op hun taak voorbereid, onder andere door een trainingsdag. De bedoeling is om deze actie in april 1998 te laten plaatsvinden. Wie hieraan wil meewerken kan zich aanmelden bij het secretariaat van het project 'Tuinieren met planten en dieren': Piet Steltman Producties, t.a.v. P.J. Steltman, Alpen Rondweg 102, 1186 EA Amstelveen.

Over het verdere verloop van deze ook voor imkers interessante campagne zullen we de lezers van Bijen op de hoogte houden.

Medewerkers bijeenkomst

Ab Kuypers

Het is nog nooit gelukt iedereen op dezelfde dag bij elkaar te krijgen. Jammer, de bijeenkomsten van redactie en medewerkers van Bijen zijn nuttig en heel plezierig. Zo ook begin oktober.

Aarzelen

Aangekomen op de Utrechtse redactievergaderlocatie blijkt inderdaad dat hij en ik het zijn. We waren elkaar even daarvoor al tegengekomen, maar kwamen niet verder dan een aarzelend 'dag'. De aarzeling van vreemden in een grote vreemde stad, waar iedereen iedereen kan zijn en je het dus maar nooit weet. Te lang geleden dat Christ Smeekens en ik elkaar hadden ontmoet? Met een hartelijke lach om dit gebeuren is al een beetje de toon voor de avond gezet. Er is echter meer dan gelachen alleen. Maar is het juist niet fijn kritisch te zijn met humor als basis? Zoals Arjen Neve mij wijst op een onlogisch vervolg in mijn briefwisseling met Harry A. te S. Een goede les voor de toekomst!

Vaste rubrieken

U zult hebben begrepen, de medewerkers zijn de schrijvers van de vaste rubrieken van Bijen. Trouw komt maandelijks hun kopij bij Marga Canters binnen. Maar zij blijven desondanks behoorlijk buiten de schijnwerpers. Terwijl hun invloed op het leesvoer van Bijen allesbehalve gering is. Met hun positieve opmerkingen tijdens de evaluatie van de voorbije jaargang leveren zij hun bijdrage aan de kwaliteit en de ontwikkelingen van Bijen. We hebben gesproken over thema's voor hoofd artikelen.

De nieuwe auteur voor de praktijkrubriek wordt Peter Liefbroer. Hij wordt in dit nummer aan u voorgesteld. Mari van Iersel gaat zich toeleggen op het vertalen van buitenlandse artikelen. Van Arjen Neve kunnen we voorlopig nog heel wat pagina's met drachtplanten tegemoet zien, hij kan nog enkele jaren vooruit. Het Ambrosiushoevenieuws van Christ Smeekens gaat ook gewoon door. Ko Zoet en Nienke de Jong gaan ook door met hun Bijenwerk. Nienke met het jaarlijks maken van een overzichtelijke en prettig te gebruiken index, Ko met zijn oude maar springlevende 'Van imker tot imker'. Dat allemaal besproken hebbende was het, na een plezierige avond, ineens de hoogste tijd voor trein en interliner.

Bijen op postzegels

John Driebergen

Wie het thema 'bijen op postzegels' verzamelt heeft keuze genoeg. De bijen komen we vaak in verschillende situaties tegen. Zo zien we ze op veel veldbloemen afgebeeld; klaver, salie, klokjesbloem, zonnebloem en phacelia zijn zomaar enkele voorbeelden. Fruitbloesem, acacia, maar ook land- en tuinbouwgewassen waarop bijen graag vliegen zijn regelmatig onderwerp van postzegelafbeeldingen. Wie een thematische verzameling 'bijen' aanlegt kan dus behalve postzegels met afbeeldingen van bijen zelf ook postzegels verzamelen die voor bijen belangrijke bloemen laten zien.

Behuizing

Een veelvoorkomend onderwerp op bijen- en imkerpostzegels is de behuizing van honingbijen. Niet alleen de 'moderne' bijenkast, ook korven, of ouder nog, de Klotzbeute is al menigmaal afgebeeld. Dit thema laat duidelijk de verschillen in vorm en maten van de bijenwoning zien, zoals die bestaan tussen de verschillende landstrekken. In combinatie met kasten wordt vaak tegelijkertijd de werkzaamheden van de imker uitgebeeld.

Milieu

Dat bijen een belangrijke bijdrage leveren aan het milieu moge als algemeen bekend worden veronder-

steld. Enkele bijenpostzegels zijn aan dit aspect gewijd. Bijvoorbeeld de Engelse zegel van threepence, in 1963 uitgegeven ter gelegenheid van de landelijke natuurbeschermingsweek. Zambia besteedde in het natuurbeschermingsjaar 1972 aandacht aan de Apidea. Het zijn maar enkele voorbeelden van zegels waarop de relatie tussen bijen en milieu worden gesymboliseerd.

Van John en Marijke Driebergen kunt u weten dat zij verwoede verzamelaars zijn op het gebied van bijen en imkeren. Zie Bijen, 6(2): 47-48 (1997). In het maandblad 'Philatelie' verscheen in het juli/ augustusnummer van vorig jaar een uitgebreid artikel van John onder de bovenstaande titel. Hierbij, met toestemming van John en de redactie van Philatelie een door Ab Kuypers verkorte versie daarvan, waarin vooral verschillende thema's uit de bijen-filatelie aan bod zullen komen.

steld. Enkele bijenpostzegels zijn aan dit aspect gewijd. Bijvoorbeeld de Engelse zegel van threepence, in 1963 uitgegeven ter gelegenheid van de landelijke natuurbeschermingsweek. Zambia besteedde in het natuurbeschermingsjaar 1972 aandacht aan de Apidea. Het zijn maar enkele voorbeelden van zegels waarop de relatie tussen bijen en milieu worden gesymboliseerd.

Belagers

In de natuur is het 'eten of gegeten worden', ook de

honingbij heeft haar belagers. De bijeneter is er een van. Deze mooie vogel kan voor het bijenvolk een ware plaag zijn. De bijeneter heeft echter ook zijn nuttige kant: hij eet muggen, kevers en sprinkhanen. In ons land is het vooral de koolmees die bekend staat als een bijeneter. En als een specht een gat in de bijenkast hakt loopt het met de bewoners daarvan slecht af. Van beren, tot slot, is bekend dat zij gek op honing zijn. Om bij de begeerde buit te komen roeien zij hele volken uit.

Symboliek

Het kenmerkend gedrag van bijen heeft ertoe geleid dat de mens voor bepaalde zaken een zekere symboliek gebruikt die is ontleend aan de bijenwereld. De drie meest voorkomende 'bijensymbolen' zijn de bij zelf, de bijenwoningen en de (honing)raat. Zij worden gebruikt om begrippen als spaarzaamheid,

werkzaamheid en samenwerking uit te beelden. Diverse postzegels demonstreren deze symboliek. Banken over de gehele wereld maken dankbaar gebruik van deze symbolen, ter illustratie van de spaarzaamheid die deze instellingen vertegenwoordigen. Een aantal Nederlandse firma's gebruikt een eigen frankeerstempel dat naar de bijenwereld verwijst. De bijenkorf uit Amsterdam, Honig uit Zaandam en Riemer en Honing uit Rijswijk zijn daar voorbeelden van. Verder zijn er gemeenten (Hoogeveen, Borne, Hengelo, Venray) die in hun wapen de imkerij eren. Zulke gemeentewapens duiden er veelal op dat er van oudsher aldaar belangrijke imkerijen waren.

Heiligen

De twee beschermheiligen voor imkers zijn soms onderwerp op een postzegel. Sint Ambrosius, de bekendste en wiens verhaal algemeen bekend zal zijn, komt onder andere voor op een postzegel van het Vaticaan. Op deze zegel ondersteunt hij een altaarstuk in de Sint-Pietersbasiliek.

De heilige Bernardus van Clairvaux was, getuige zijn bijnaam *doctor mellifluus* (honingvloeiende leraar), goed van de tongriem gesneden. Zijn bijnaam zal ertoe hebben bijgedragen dat ook deze Bernardus beschermheilige van de imkers- en bovendien die van de kaarsmakers- is geworden. Zowel België als Frankrijk wijdde zegels aan Bernardus van Clairvaux.

Handel

Internationaal bestaat er een levendige handel in bijenvolken, honing en was. Ook dit thema uit de imkerij is regelmatig onderwerp op postzegels. Zo gaf de Dominicaanse Republiek in 1974 een luchtpostzegel uit, gewijd aan het Wereldvoedselprogramma van de voedsel- en landbouworganisatie (FAO) van de Verenigde Naties. In Bulgarije verscheen in 1967 een

serie zegels met als thema 'economische successen'. Twee van de twaalf waarden waaruit deze serie bestaat zijn gewijd aan bijen, de bijenhouderij en aan bijenprodukten. Op enkele Belgische postwaardestukken, zogenoemde Publifels, wordt eveneens aandacht besteed aan bijenprodukten.

Congressen

Veel congressen van imkers zijn in het verleden filatelistisch herdacht. Dat gebeurde lokaal, Nationaal en internationaal, met zowel postzegels als met gelegenheidsstempels. Het gaat te ver om ze allemaal te noemen. Twee voorbeelden uit het verleden: het tweede Internationale Congres voor de tropische bijenteelt in 1980 werd door India met een zegel bedacht, Joegoslavië besteedde aandacht aan het 32ste Apimondia-congres, dat in 1991 in Split werd gehouden. Dit jaar werd dit congres, zoals bekend, in Antwerpen georganiseerd. Voor de Belgische PTT was dit voldoende aanleiding om er een mooi postzegelboekje aan te wijden.

Een jubileum

Jammer genoeg werd aan het verzoek van de VBBN aan PTT Post om het 100-jarig bestaan van deze vereniging postaal te herdenken niet ingewilligd. De VBBN moet het daarom, ook in dit jubileumjaar, noodgedwongen doen met het bekende frankeerstempel. Dit stempel moet eigenlijk aangepast worden, want 'echte honing van de imker' doet vermoeden dat er ook onechte honing bestaat.

Imker-filatelisten

Sinds twee jaar is er een groep van imker-filatelisten die het thema 'bijen' gezamenlijk verzamelen. Er is een clubblad met de toepasselijke naam *De Postbij*, men heeft een nieuwtjesdienst via welke nieuwe uitgaven kunnen worden aangeschaft en er worden twee maal per jaar bijeenkomsten georganiseerd. Wie voor deze club van filatelisten belangstelling heeft kan contact opnemen met John Dribergen, Oegstgeesterweg, a/b Mon Desire, 2231 BG Rijsburg, telefoon 071-4028884. *Naschrift: John en Marijke willen graag dubbel materiaal ruilen.*

Foto's Guy Ackermans, Wageningen

Verlate zwerm

Doordat ik op mijn ene bijenstand doorzichtige golfplaten heb gemonteerd zijn mijn bijenkasten en reservekasten dit jaar behoorlijk ondergepoept door de bijen en dit ergerde me al geruime tijd. Ik ben onlangs begonnen met het overschilderen van de kasten en de stand begint er nu weer verzorgd uit te zien.

Om volgend jaar niet met hetzelfde probleem te zitten, heb ik de golfplaten gedeeltelijk met een soort donkere teer ingesmeerd, zodat het in de bijenstand wat donkerder is. Ik ben daar dus de laatste tijd regelmatig aan het werk geweest en heb geen vreemde dingen in de omgeving gezien. Op zwermen in de bomen let je in de herfst vanzelfsprekend niet meer.

Op 14 oktober j.l. stond ik op geruime afstand, in de regen onder een afdakje richting bijenstand te kijken en opeens leek het of er een zwerm met een plastic tasje hoog in de boom naast de bijenstand hing. Er heenlopend kon ik mijn ogen haast niet geloven. Er hing inderdaad roerloos een zwerm met uitgebouwde raat in de stromende regen. Die zal er wel reeds een aantal weken gehangen hebben. Ik heb toen gauw de auto en een lange bomenzaag gehaald en gelukkig de zwerm te pakken gekregen. De raat bevatte voer en broed. Gauw een 6-ramer gepakt en er vijf uitgebouwde ramen in gedaan, de raat van de zwerm in het midden, alles in de stromende regen. 's Avonds heb ik - nadat de meeste bijen ingelopen waren - het kastje met een bak voer in de bijenstand geplaatst. Onbegrijpelijk, dat mij dit niet eerder is overgefallen.

Door het afvallende blad kwam de zwerm pas in het zicht en de bijtjes zullen intussen heel erg blij zijn, dat ze weer bij de baas lekker in een kastje zitten. Laten we hopen, dat ze het door de winter heen redden, want ik heb nog nooit een 6-ramertje met bijen laten overwinteren. Afhankelijk van het weer zullen ze nog nauwelijks stuifmeel kunnen binnenhalen. Ofschoon ik nog even overwogen heb om de zwerm te verenigen met een produktievolk heb ik dit toch maar niet gedaan. Je verstoort het volk, terwijl dit nu in winterrust moet zijn. Ik had ook zoiets van ... dan hadden ze maar niet meer moeten zwermen en moeten ze nu zelf alleen door de zure appel heenbijten. Een ander opmerkelijk feit is, dat ik in de ene bijenstand zelden of nooit wasmotten in de wasmulladen aantref en dit mogelijk komt doordat ik een maggistruik voor de bijenstand heb staan. In de andere bijenstand met bramen ervoor heb ik regelmatig wasmotten in de laden. Wie weet hier het fijne van?

Hans van Duin, Alphen a/d Rijn

Een opmerkelijke zaak

Van imker collega H.H. Röttert uit Leeuwarden ontvingen wij een berichtje naar aanleiding van een bijzondere ontdekking. Tijdens zijn vakantie op Texel kwam hij deze zomer bij een bezoek aan het vliegveld aldaar een opmerkelijke zaak op het spoor. Een zaak overigens die vooral tot nu toe onbeantwoorde vragen oproep. Zoals: 'Hebben bijen vlieglessen nodig? Worden er nu ook al door de lucht bijenkasten vervoerd? Hebben bijen paralessen nodig?'

Vragen opgeroepen door de aanwezigheid van een vliegtuig van het type Antonov-2, van Russische makelij en voorzien van de kentekenen van één van de Nederlandse bijenhoudersorganisaties.

Onze vraag: Is de ANI een hoogvlieger?

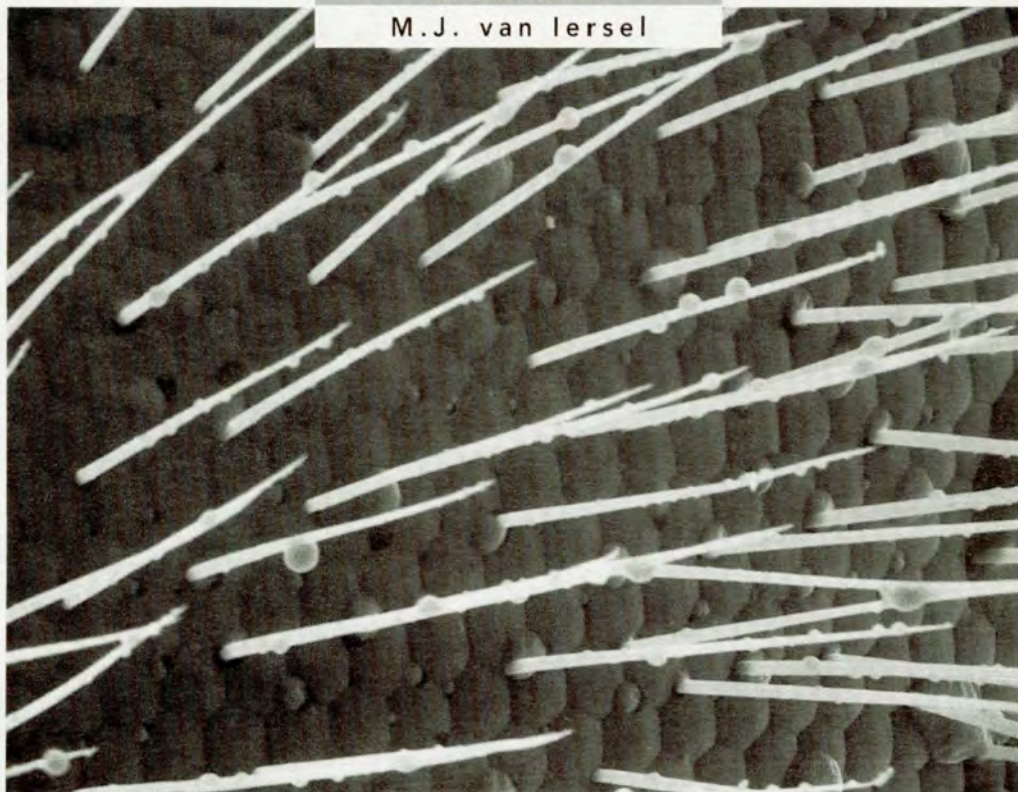
Zonnewassmelter plus

'Hierbij een foto van mijn 'Hoog-rendement' zonnewassmelter. Een moderne ontwikkeling zoals u zult begrijpen! De foto spreekt eigenlijk voor zich. Het is een gewone zonnewassmelter met een paar wieltjes

van een oude wasmachine om verplaatsen te vergemakkelijken, maar erboven is een spiegel aangebracht die extra zonnestralen terugkaatst in de wasmelter. Aan de bovenkant kan met een vleugelmoer de spiegel bijgesteld worden voor de zonnestand.'

Ben de Bruin,
Hengelo Ov.

De ogen van de bij

Het oog van de bij bestaat uit duizenden facetten. Behalve gewone (mozaïek) beelden van de omgeving kan het bijenoog gepolariseerd licht waarnemen. Het zonlicht wordt in de atmosfeer gepolariseerd volgens bepaalde patronen. Door analyse hiervan is de plaats van de zon aan de hemel vast te stellen als de zon zelf onzichtbaar is. De facetten van het bijenoog zijn voor deze analyse speciaal ingericht.

Oriëntatie

Bijen hebben op een dracht hun eigen gebied waar ze de bloemen afzoeken. Zo hoeven ze niet telkens tijd te verspillen om op onbekend terrein bloemen te zoeken. Tijdens de vlucht gebruiken ze zelf vooral herkenbare punten in het landschap. Speurbijen die iets gevonden hebben, kunnen deze kenmerken niet aan hun nestgenoten doorgeven. Ze moeten dan de stand van de zon kennen om onder de juiste hoek te kunnen dansen voor het aangeven van de richting waarin de nieuwe dracht te vinden is. Het waarnemen

van het gepolariseerde licht is dan van vitaal belang.

Verschillen

De ogen van de dar zijn met ongeveer 13.000 facetten het grootst. De natuur neemt geen risico als het om de voortplanting gaat. De werkbij heeft zo'n 6000 facetten en de koningin ongeveer 5000. Zij hoeft dan ook het minst te zien. Het bijenoog kan ongeveer 200 beelden per seconde waarnemen en is daarmee in staat tijdens een snelle vlucht laag over de grond bloemen als 'stilstaande' objecten waar te nemen.

De foto

De foto toont een aantal facetten. Opvallend zijn de haren die zich tussen de facetten bevinden. De haarwortels zijn niet verbonden met zenuwuiteinden en zouden dus geen zintuiglijke functie hebben. Toch werd aangetoond dat deze haren, net als de antennes, een rol spelen bij het meten van de aanstromingsrichting van de lucht (zijwindcorrectie).

De NCB Studiedag 1997

Impressies van Marleen Boerjan

Het gezoem in het MAS-schoolgebouw in Boxtel op zaterdagmorgen 6 november is waarschijnlijk van een andere frequentie dan het geroezemoes door de week. Dit gezoem, gecombineerd met 't gerinkel van kopjes, komt op mij vertrouwd over.

Terwijl ik langs posters van de Ambrosiushoeve loop om bij de koffie te komen wordt het is mij al snel duidelijk: deze studiedag is vergelijkbaar met een mid-winter ontmoetingsdag van imkers die terugblikken op het afgelopen seizoen.

22 Bij deze een foto-impressie, en het verslag van Jan Beekman. In de loop van de komende nummers zal de redactie de belangrijkste inleidingen in Bijen opnemen.

De kampioenen imkeren: dhr. H. Joosen, mevr. M. van der Heijden en dhr. B. van de Hoogen.

Verslag van Jan Beekman

De jaarlijkse studiedag B.v.B. NCB werd gehouden op 8 november j.l. in de MAS te Boxtel.

Een studiedag die zich kenmerkte door een goed lopend programma en een aangename sfeer.

± 250 belangstellenden, menigeeen vergezeld van hun partner, hebben deze dag bezocht, opvallend was dat het aantal bezoekers van onze zusterorganisaties toeneemt. Er waren er uit Amsterdam, Zeist en Mergelland (L). De dagvoorzitter dhr. J. Janssen opende om 10.00 uur de studiedag en gaf het woord aan de bondsvoorzitter dhr. C. Roelen.

Deze gaf in zijn welkomstwoord aan, dat het voor de studiedagcommissie een verheugende zaak is dat het aantal deelnemers stijgt, maar dat het aantal voor-aanmeldingen aan de lage kant is, wat voor het secretariaat op de dag zelf veel extra werk en improvisatie met zich meebrengt. De voorzitter, vooruitkijkend naar het winterseizoen, stelde de vraag naar de besturen van de

verenigingen om te bekijken of er leden zijn die zich beschikbaar stellen voor een bondbestuursfunctie en deze z.s.m. aan te melden bij het secretariaat. Dat er bij het Biegilde te Lommel (B) in januari 1998 diverse imkerscursussen van start gaan en de 4de imkersdag van de Antwerpse imkers binnenkort gehouden wordt.

I.v.m. de opmerking over bondbestuursfuncties is dit de laatste keer dat hij de winnaars van de bedrijfswedstrijd bekend maakt aldus de voorzitter; hij is niet herkiesbaar in 1998. Overigens zijn er drie vacatures in het bondsbestuur op te vullen (secretaris).

Op zijn bekende wijze maakte de voorzitter de winnaars bekend:

1e Kampioen imkeren is mw. M.v.d. Heijden.

2e Reserve kampioen dhr. B.v.d. Hoogen.

3e dhr. H. Joosen

Nadat de dagvoorzitter enkele huishoudelijke zaken aan de orde gesteld had, begon de eerste inleiding voor het gezamenlijke publiek in de aula van de school.

De heer C. Haans geeft uitleg bij het KI-apparaat.

Lezing 1: dhr. Chr. Smeekens: 'Het natuurlijk zwermgebeuren'.

Dhr. Chr. Smeekens schetste de ontwikkeling hoe en waarom een bijenvolk jaarlijks op een natuurlijke wijze gaat zwermen. Hij belichtte die aspecten van het zwermgedrag die bij de meeste imkers niet of nauwelijks bekend zijn.

Na bovengenoemde inleiding in de aula gingen de deelnemers naar drie afzonderlijke lokalen, waar gedurende de dag tweemaal dezelfde inleiding gegeven werd.

Lezing 2: dhr. J. Ottens: 'Eenvoudige en praktische koninginnenteelt, een geïntegreerde methode'.

Selectie is voor veel imkers moeilijk, met name door het aantal volken, waaruit men kan selecteren. Voor een zinvolle selectie zijn al gauw honderden volken nodig. Gelukkig is het zinvol telen van moeren wel voor iedere imker mogelijk en in te passen in hun bedrijfsmethode.

Lezing 3: dhr. J. van den Eijnde: 'De Aalstermethode in

combinatie met de varroabestijding'.

Het is van belang de bestrijding van de varroamijt te integreren in een zwermverhinderingsmethode.

Varroabestrijding is mogelijk tijdens een broedloze periode. In de door veel imkers toegepaste Aalstermethode, een oude zwermverhinderingsmethode, is een broedloze periode. Daarom is deze methode geschikt om te combineren met deze manier van varroabestrijding, gebaseerd op de darrenraatmethode.

Lezing 4; dhr. A. Bouters: 'De tussenaflegger van Pfefferle'.

Er is al veel gesproken en geschreven over deze tussenaflegger, een revolutionaire zwermverhinderingsmethode. Dhr. A. Bouters, een Belgische imker, heeft e.e.a. nogmaals haarfijn uitgelegd. Uit de vragen kwam naar voren dat vele imkers al ervaringen hebben met deze methode. Van alle lezingen is een samenvatting aan de deelnemers uitgereikt.

In de workshop stonden opgesteld en werd voorlichting gegeven over:

Praktische koninginnenteelt door dhr. en mw. V.d. Heuvel.
Honingkeuring door dhr. Sanders.

Kunstmatige inseminatie door dhr. Haans.

De dames Beekman, Roelen, Kortland, Opsteeg en Havermans maken de lunch klaar.

• *Postersessie en voorlichting*

Ambrosiushoeve door dhr. Smeekens.

Vrienden van Ambrosiushoeve idem.

Diverse foto's waren opgehangen van bijstanden, van imkers die meegedaan hebben aan de bedrijfswedstrijd.

• *Tentoonstelling*

Handwerken, o.a. van de beschermheilige St. Ambrosius waren in de gangen opgesteld. De inzending was nog matig, maar e.e.a. moet nog groeien.

• *Markt*

Onderlinge ruil- of overtollige imkersmaterialen, (geen handelaren), ook hier moet de nodige aandacht aan besteed worden.

De verkoop van tweedehands imkersboeken was een redelijk succes. De verkoop van bloembollen viel tegen.

• *De jaarlijkse honingkeuring*

Er waren 43 inzendingen voor de honingkeuring, 2x mede en 2x was. Het aantal inzendingen was laag, de kwaliteit hoog.

Er is 7x uitmuntend gescoord, 6x zeer goed en 10x goed.

De certificaten zijn weer ingevuld door mw. N. van Iersel

uit Eindhoven. Het geheel stond onder leiding van dhr. M.J. van Iersel. De gekeurde producten zijn in de lunchpauze tentoongesteld.

• *Honingzemerij*

Natuurlijk was de honingzemerij 'Het Zuiden' in de lunchpauze open. Velen vonden de weg er heen.

• *Parallelprogramma*

Kerstversiering maken van o.a. macaroni door mw.

A. Weijnen was een succes. Veel dames hebben met veel genoegen aan dit onderdeel meegedaan.

Het onderdeel 'Verzorgen van kuuipplanten' door mevr. A.M. Klerks werd door de dames goed bezocht.

• *De huishoudelijke dienst*

Met bewondering en ontzag kan gekeken worden naar de dames en heer die voor de inwendige mens en het natje gezorgd hebben. De 'smeerploeg' die ±600 broodjes

hebben gesmeerd en belegd, uitgedeeld met snert en worstbrood hebben een dikke pluim verdiend. Deze dienst stond onder leiding van mw. M. Jacobs-van Vugt,

geassisteerd door dhr. H. Jilesen, conciërge van de school.

• *Verloting*

Aan het einde van de dag is een verloting gehouden,

voorafgaan door een woord ter afsluiting van de dag door de dagvoorzitter dhr. J. Janssen. Hij bedankte allen

De honingkeurmeesters aan het werk. Foto's Marleen Boerjan.

voor hun aanwezigheid en inbreng, speciaal de mensen van de huishoudelijke dienst en de studiedagcommissie voor hun inzet, en verder iedereen die deze dag tot een succes gemaakt hebben. Een studiedag die zich in een oplopende belangstelling mag verheugen.

• *Sluiting*

De dagvoorzitter sloot de studiedag om ±16.00 uur gesloten.

N.B. De studiedag 1997 was een dag die zich kenmerkte door een goed programma en een gezellige sfeer. Dit laatste kwam tot uiting bij de diverse discussie's die gevoerd werden in de pauze's tussen de lezingen door en tijdens de lunch. Het bondsbestuur, bij monde van de voorzitter heeft de Directeur van de MAS, dhr. Koenraad bedankt voor het gebruik van de school en de medewerking van de conciërge. Natuurlijk heeft hij hier ook de huishoudelijke dienst bij betrokken en onderstreept met een bloemetje. De studiedagcommissie is alweer aan het studeren wat het thema zal zijn voor studiedag 1998.

De redactie krijgt de laatste tijd een groeiend aantal berichten van afdelingen binnen. Soms zijn dit uitgebreide verslagen van jubilea, bijzondere bijeenkomsten, opvallende gebeurtenissen, andere keren een berichtje over jeugdimmers, nare ervaringen, kortom een scala aan dingen uit het verenigingsleven. Vaak missen zulke berichten de actualiteit om in het geheel geplaatst te worden, omdat zij veelal een behoorlijke tijd na de gebeurtenis waarover zij handelen bij ons binnenkomen. Even vaak zijn het berichten die de moeite waard zijn daar enige aandacht aan te schenken. Dit 'Nieuws uit de regio' heeft vanaf heden een eigen pagina. Deze maand een begin.

24

Doesburg en jeugdimmers

Onder aanwezigheid van onder andere voorzitter G. Hollander van de *Imkersbond ABTB* is in Doesburg door de plaatselijke afdeling wederom een jeugdcursus met succes afgesloten. Niet minder dan twaalf deelnemers mochten hun getuigschrift onvangen uit handen van de voorzitter van de Doesburgse imkers, de heer Snieder. Samen met hun ouders, broertjes en zusjes beleefden de 'geslaagden' een plezierige bijeenkomst. Dat deze jeugdcursus aanslaat moge blijken uit het feit dat er ook voor dit jaar weer een cursus op stapel staat. Niet minder dan vijftien 11-12-jarigen hebben zich inmiddels hiervoor opgegeven. Bovendien is men zeer verheugd over het feit dat één van de cursisten zich gaat toeleggen op het verzorgen van bijen. Samen met zijn vader is deze aanstaande jeugdimmer inmiddels druk met het maken van bijenkasten. De vereniging zorgt voor verdere begeleiding door een mentor. Wat in eerste instantie als een experiment is begonnen lijkt sinds 1997 een niet meer weg te denken activiteit van de imkers uit Doesburg.

Jubileum, Enter en Wierden

In oktober vierde VBBN subvereniging *Wierden-Enter e.O.* haar zestigjarig bestaan. Dankzij sponsoring is men er als relatief kleine vereniging in geslaagd een programma dat klonk als een klok te realiseren. Naast het educatieve en voorlichtende karakter is het bovendien een dag vol gezelligheid en sfeer geweest. In het kader van het jubileum zijn de zestien basisscholen van de gemeente benaderd met een

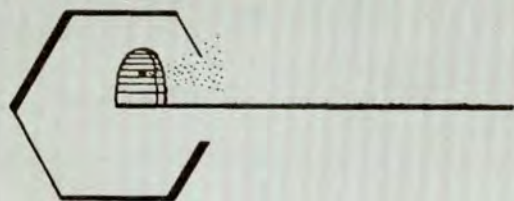
bijzondere lesbrief. Op de dag zelf konden de betreffende leerlingen meedoen aan een quiz. In zijn openingstoespraak noemde de heer J. Gierveld, voorzitter van de jubilerende vereniging het imkeren: *'geen eenvoudige hobby, maar boeiend voor wie zich in natuur en natuurbeheer interesseert.'* De vereniging werd in 1937 opgericht, het uitbreken van de oorlog, enkele jaren later, deed het ledenaantal met sprongen toenemen. De heer Gierveld: *'Imkers kregen suiker en tabak toegewezen op bonkaarten. Na de oorlog verlieten de 'tabaks- en suikerimmers' onze vereniging.'*

De geschiedenis van *'Wierden-Enter e.O.'* kent verschillende bijzondere perioden. Vooral het gezamenlijk reizen, o.a. naar de toenmalige IJsselmeerpolders, heeft de imkers gedurende veel jaren vele goede herinneringen opgeleverd. De bijenhoudersvereniging heeft de gemeenschap waarbinnen zij is genesteld een aantal te planten lindebomen beschikbaar gesteld. Deze werden door drie wethouders in ontvangst genomen. Al met al een geslaagde jubileumviering, tijdens welke groepsvoorzitter, de heer G. Luttkhuis, enkele onderscheidingen aan leden kon uitreiken vanwege langdurig lidmaatschap of bijzondere bestuurlijke verrichtingen. In een eenvoudige uitgave is in het kort de geschiedenis van deze imkersvereniging na te lezen. Al met al kan het bestuur terugkijken op een geslaagde dag, die behalve veel publiciteit en bezoekers tevens veel waardering heeft gekregen.

Inbinden Maandblad Bijen

U leest op dit moment het eerste nummer van jaargang 7 (1998). Wilt u uw vorige jaargangen netjes bewaren, dan is het een idee om deze te laten inbinden. Misschien ook leuk als cadeau. De VBBN biedt namelijk alle lezers, evenals vorig jaar, de mogelijkheid om jaargangen van het maandblad Bijen in te laten binden. De gebonden jaargangen krijgen een donkergroene harde kaft met goudkleurige opdruk op de rug. U heeft de mogelijkheid om per jaargang in te laten binden (f27,50) of per twee (f32,50). Wilt u ervoor zorgen dat uw jaargang(en) vóór 1 februari door ons ontvangen is (zijn), u kunt deze sturen aan:
VBBN, t.a.v. Marga Canters, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen.

Van de bestuurstafel

J. Beekman

Het voltallige bondsbestuur vergaderde op 28 augustus, 15 oktober en 12 november 1997.

Een greep van punten uit de agenda's van deze vergaderingen volgt hieronder.

- Honingzemerij 'Het Zuiden' b.v.

M.b.t. eventuele verkoop van de Honingzemerij het volgende. Op 28 juni is een spoedeisende informatieve vergadering belegd in de MAS te Boxtel. Waarin alle verenigingen waren uitgenodigd om de strategie die tot dan toe was gevolgd aan te horen en eventueel met nieuwe punten aan te vullen. Statutair heeft het bondsbestuur de toestemming m.b.t. verkoop van de algemene vergadering niet nodig. De verkoop van aandelen die in ons bezit zijn en bij de bijenhoudersbonden ABTB/LLTB, is in de afrondingsfase.

- Vervanging bondssecretaris

De secretaris J. Beekman zal voorlopig vervangen worden door de dhr. C. Roelen, deze wordt waarnemend secretaris. E.e.a. tot operatie c.q. therapie van de huidige secretaris achter de rug is. 'Het gaat goed, langzaam kom ik weer terug in het gebeuren van de bond en imkerij' aldus J. Beekman 20 november j.l.

- Bijen voor Polen

Aanbieden van bijen aan Polen i.v.m. de overstroming die daar ook slachtoffers heeft gemaakt onder de bijenvolken. Wordt gewacht op informatie Ambrosiushoeve die het contact heeft.

- Spuitschade Boekel

Na verwickelingen over en weer van niet begrijpen heeft het bondsbestuur en de vereniging Boekel besloten om e.e.a. gezamenlijk te bespreken op 1 december a.s.

- Contributie

Bij niet betalen contributie wordt toezending van het maandblad gestopt. Men kan bij veronderstelde onterechte aanmaning contact opnemen met het secretariaat.

- Studiedag 1997 en Bondsbedrijfswedstrijd 1997

Terugtrekken redacteur Bijen van onze bond N.a.v. verwickelingen binnen de redactie Bijen en onze redacteur, die daarom teruggetreden is, heeft het bondsbestuur besloten om voorlopig geen nieuwe redacteur aan te stellen. Er moet eerst orde op zaken gesteld worden.

- Financiering en onderzoekvoorstellen Ambrosiushoeve

De financiering blijft zorgwekkend, het onderzoekprogramma 1998 is door het bondsbestuur overgenomen. Licentie voor het kweken van hommels is verleend aan de firma Brinkman.

De afdracht (financiering) door de imkerij via de

Bedrijfsraad zal in 1998 per kwartaal betaald worden.

- Landelijke normen voor het keuren van honing

Afgesproken is in de Bedrijfsraad, dat iedere bond twee mensen levert die de huidige normen gaan bekijken en aanpassen zodat landelijk dezelfde normen gehanteerd gaan worden en er geen misverstanden over de toepassing meer zijn.

- Steunmaatregel EG

Steunmaatregeling imkerij door de EG op voorwaarde dat Den Haag 50% bijlegt. Bedoeld is de steunmaatregel voor de productie en afzet van honing. E.e.a. in behandeling bij de Bedrijfsraad.

- Apimondia 1998

Zie hiervoor diverse verslagen in Bijen.

- Bestuivingsregeling 1998

Via de Bedrijfsraad wordt bekeken hoe e.e.a. moet worden ingepast nu het Landbouwschap het laat afweten. Voor 1998 wordt de regeling 1997 toegepast, onder dezelfde voorwaarden en bedragen.

- Amerikaans vuilbroed (AVB)

AVB is geconstateerd binnen ons werkgebied. Door de Rijksdienst van keuring van Vee en Vlees (RVV) zijn de nodige activiteiten gestart zoals een vervoersverbod rond het getroffen gebied, vernietiging van de getroffen bijenvolken en screening van het getroffen gebied in het voorjaar 1998.

Dit en meer zijn de zaken waar uw bondsbestuur mee geconfronteerd zijn en worden, en waar oplossingen voor bedacht moeten worden. Wie denkt dat hij of zij hier aan mee kan en wil werken gelieve dit te melden aan het secretariaat. Er zijn nog enkele vacatures voor een bondsbestuurslid.

Indien u vragen c.q. opmerkingen heeft over deze bestuurstafel gelieve contact op te nemen met het secretariaat op maandag van 08.00-17.00 uur, 013-5836350.

Uit de PC van de voorzitter

Dick Vunderink

Vorige keer kon ik enthousiast schrijven over de start van de jubileumviering met de Open Dag en het symposium. Nu ben ik al op bezoek geweest bij diverse groepen om daar het jubileum aan de orde te stellen. En dat gebeurt heel verschillend, zoals dat bij ons imkers gaat. In de ene groep staat het als punt op de agenda van een gewone groepsvergadering en dan heb je de tijd om een rustig

praatje te houden over het symposium, het jubileumboek, de CD-rom en waar wij als VBBN heen willen. Elders heeft men er een heel programma omheen gebouwd met lezingen, verkoopstands en demonstraties. Dat was het geval op één zaterdag bij de groep Utrecht in Houten, waar ook het 50-jarig jubileum van subvereniging Bunnik/Houten werd gevierd, ook al met een leuk jubileumboek. Ik kreeg de gelegenheid om Mevrouw Pater een exemplaar van ons boek te overhandigen, wat haar man zo dubbel en dwars had verdiend. Bij mijn felicitatie van Bunnik/Houten overhandigde ik de voorzitter ook een boek en de (laatste) vlag. Toen naar de Achterhoek waar ik verrast werd door een massa mensen en een keur van stands op hun imitatie van de Open Dag. Alleen vroeg ik me af wie wie had geïmiteerd. Een zeer geanimeerde stemming die verder opliep tijdens de boerenkoolmaaltijd voor meer dan 200 mensen. Bravo, Achterhoek. Duidelijk dat in zo'n situatie een overzicht van het symposium door de voorzitter als een misplaatste grap zou worden beleefd, dus bind ik in.

26

Soms word ik vergezeld door onze auteur Wieb Top die dan desgewenst het boek kan signeren. Intussen gaat het gewone werk door met een concentratie op de aanvraag voor EG-subsidie. Wij doen dat samen met de directeur van de Ambrosiushoeve en bestrijding van de varroamijt zal zeker in de aanvraag voorkomen. We hebben enige hoop op succes maar daarvoor gaan we morgen eerst naar het Ministerie van LNV, want daar moet men de aanvraag ondersteunen. En zoals ik eerder schreef, directe steun aan individuele imkers is niet toegestaan. Toch mooi dat ik nu met enige regelmaat op een ministerie kom, wat tijdens mijn betaalde werk nooit gebeurde. Ik heb veel aan de VBBN te danken. Heel vervelend, zeker voor de imker, is de constatering van Amerikaans vuilbroed (AVB) in Zeeland. Zoals het zich nu laat aanzien, nog beperkt. Maar pas in april of mei kan het gebied worden gescreend, dus dan weten we pas of er meer aan de hand is. Maar het blijkt weer, dat de ziekte altijd op de loer ligt. We moeten uiterst waakzaam blijven en heel voorzichtig zijn met uitwisseling van volken en broed. Discipline en nog eens discipline! En zoals Job van Praag ons in Groningen op het hart drukte: elk jaar de helft van je raten vernieuwen!

Waakzaamheid en discipline geldt trouwens ook voor de varroamijdbestrijding. De resistentie ruikt op en we moeten wat anders. Ik begin steeds meer te zien in de darrenraatmethode van het team van de Landbouwniversiteit Wageningen en de Ambrosiushoeve, zeker voor de kleine imker zoals de meesten van ons. Ik heb zelfs al een (theoretische) variant gemaakt voor mijn eigen zwermverhindering en concludeer dat de bewerkelijkheid best mee kan vallen. Natuurlijk meer werk en meer planning dan met Apistan, maar een beloning in de vorm van zuivere producten en materiaal. Ik ga het dus zeker proberen. En zo leven we toe naar het nieuwe jaar en nu reeds - op 24 november - mobiliseer ik mijn beste wensen voor u.

Aan het VBBN-Hoofdbestuur

Met het bestaan van 100 jaar VBBN, feliciteer ik het Hoofdbestuur en haar gehele team van vaste medewerkers van harte.

Bij de viering van 100 jaar mag men terugkijken op al het goede wat de imkerij ons gebracht heeft. Maar morgen kijken wij weer vooruit, zo zal het ook over honderd jaar zijn. Ik ben er van overtuigd dat ondanks de wat moeilijke tijden op dit moment, de 'liefde voor de bij' het de komende honderd jaar zal winnen.

Dat u als bestuur daar de start voor mag geven is een voorrecht. Met vriendelijke groeten,

Een eenvoudige imker van de VBBN subvereniging Varsseveld e.o.

Onderscheidingen VBBN 1997

Marga Canters

Ook in 1997 mochten weer veel VBBN-leden een blijk van waardering ontvangen.

Verenigingsspelden worden uitgereikt bij langdurig lidmaatschap: leden die 25 jaar lid zijn ontvangen een verzilverde speld, 40 jaar lidmaatschap betekent een vergulde speld.

Erespelden krijgen zij die een bestuursfunctie hebben uitgeoefend over een periode van 10 jaar (verzilverde) en 25 jaar (vergulde).

Een oorkonde wordt uitgereikt aan leden die zich op een of andere wijze verdienstelijk hebben gemaakt voor de subvereniging, of die langer dan 60 jaar lid zijn.

Een erkorfje komt toe aan degenen die zich verdienstelijk hebben gemaakt op meer dan plaatselijk niveau.

Het Hoofdbestuur van de VBBN wil de leden die hiervoor in aanmerking kwamen nogmaals danken voor hun inzet voor de Vereniging.

De namen van ontvangers van een erespeld staan vet en die van ontvangers van een erkorfje zijn bovendien in hoofdletters gedrukt.

Almelo: A.J. Timmerhuis

Apeldoorn: R. Boom, P.M. Ouddeken (oork.),

J.J. SPEELZIEK, C. Timmermans

Arnhem: H.J.W. Holdijk (oork.)

Assen: H. Barel, S. Bruggenkamp, G. Demkes,

R.L. de Jong, A. Kleve, S. Klootsema, R. Kolk,

A.J. Otten, A.J. de Reus, H.H. Siebrink, H.J. Stel,

Baarn: H. Groenesteijn, K. ten Hoedt, G.J. van Rossum,

Berlicum: A. van der Aa

Beverwijk: J. Dubelaar, A.P. Eijman, K. Kroezen,

C. Verduin,

Bommelerwaard: S.J. Gouda (oork.), S.R. Hooykaas,

G. van der Linden, J.G. Weyman

Bunnik/Houten: H. v.d. IJssel

Deventer/Diepenveen: J.C. Hiethaar

Dieren: J. Lentink, R. van Zadelhof

Ede: W.N. Oskam, A.C.J.F. Verheul, A. de Zeeuw,

M. Schoonderbeek (oork.)
Eemkwartier: D. van der Geest, E. de Schipper
Eerbeek: H. van Reen
Elburg/Oldebroek: K. Bouw, J.M. van Nieuwkerk,
 H. van der Wal
Den Haag: C. **Helmholt**
Haren/Paterswolde: J. Boerma, A.M. Hamoen,
 M.J. Heynes, P.G. Norg, J. Rodenburg,
Heerde: G. **Kuijper**
Holten: D.G. **Kleinburink**, G.H. **Meesterberends**
Hulst: Th.A. D'Haens
Lochem: A. Segers
Lunteren: R. van Laar
Nijmegen: L. Ariaans, D. van den Berg, W. v.d. Brink,
 W. Diepenbroek, J. Erinkveld, G. **Jansen**, M. Kalmar,
 J. Reijn, P. van Rossum, S. Veenman
N.- en Zuid-Beveland: C.J.A. van Beek, L. **Kamerling**,
 B. Vroonland, S.J. Vroonland, P.J.A. **Verkooijen**
Ommen: J. **Kompagnie**
Rijssen: E.J. Vrugink
Rotterdam: C. **van Schaijck**, C.I. **Visser**
Stadskanaal: J. Dols
Steenwijk: H. Scholing
Ter Apel: H.H.M. **Rijff**
Utrecht: mw. J. de Leeuw-Bestebroer
Vaassen: R. Jansen
Varsseveld: H.M. Messink
Veenendaal: J. Dijs, C. **van Holland**, F. **Schoemaker**
Velsen: W. **VAN BERGEN**
West-Friesland: A. Brandhoff, J. Molenaar, W. Ritsema
Wierden/Enter: J. **ter Beke**, J.J. **Gierveld**, T. **Kamphuis**,
 J. **Kippers**, H. Teunis
Zutphen: H.G. **de Maag**
Buitengewone leden binnenland: T.A.C.M. Koelman

100-jaar VBBN Groep Utrecht

Rob Molenaar

Op 15 november 1997, vierde de VBBN groep Utrecht in het AOC te Houten haar 100-jarig bestaan, in samenwerking met de subvereniging Bunnik/Houten die haar 50-jarig bestaan daarbij gestalte gaf. De heer Ben Meeuwenoord, secretaris van de Groep Utrecht, leidt de feestelijkheden in. Jos Plaizier, voorzitter van de Groep, voert twee keer per jaar overleg met het platform van 12 subverenigingen. Hetgeen heeft geleid tot een 'begrip' in de provincie Utrecht, dat inmiddels haar sporen heeft kunnen uitzetten naar een stukje onderwijs op landelijk niveau. Misschien lag de voortrekkersfrunctie van klein fruit (bestuiving) daar wel aan ten grondslag. Dick Vunderink schetste het belang van de plaats van de subvereniging Bunnik voor de VBBN. In het Stichtse heeft de nog niet zo lang geleden overleden heer C. Pater Jzn. daar een belangrijke bijdrage aan geleverd: 28 jaar Hoofdbestuurslid van de VBBN (iedere vergadering aanwezig!) en 45 jaar voorzitter van de subvereniging. Benoemd tot ere-lid; Ridder in de orde van Oranje Nassau en lid van het Dagelijks Bestuur van het Landbouwschap. De voorzitter van de VBBN schenkt mevrouw Pater het jubileumboek; wenst het bestuur alle goeds in de toekomst en reikt de vlag uit aan de voorzitter

van de plaatselijke subvereniging. Adrie Jansen krijgt lof toegezwaaid voor zijn verdiensten in het Stichtse w.o. een vlot geschreven boekje.

In zijn lezing resumeert Dick Vunderink het 100-jarig bestaan, waar het jubileumboek centraal in stond. Hij richt zich dan echter snel op de toekomst. De 'oubolligheid' moet worden afgeschud. Hij trekt een vergelijking met de Vlinderstichting. Zijns inziens doet die het beter dan wij. Imkers drijven een 'bio-industrie'. Dat vraagt om verbetering van onze organisatie. Het zegt iets van ons! Het symposium 'De toekomst van de bijenhouderij' heeft daar een bijdrage aan geleverd. De CD-rom is mede uitgebracht om nieuwe wegen te zoeken. Bijen zijn onmisbaar in onze natuur. Imkers zijn introvert. Ze 'steken' naar natuurbeheer. Maar natuurbeheer en natuurbeheersing (reguleren) zijn gescheiden zaken! En ach, de gemiddelde Nederlander weet weinig van bijen. De bijenhouderij zou moeten vragen de nostalgie op de braderieën te stoppen! Het gaat om natuurbenadering. Bestuiving moet meer centraal komen te staan. Kan worden ingepast in nieuwe ontwikkelingen. De sympathie voor bijen zal dan pas echt gestalte krijgen. Vunderink memoreert een uitspraak van prof. Zonderwijk, die zegt dat we wel naar vernieuwing van een langbouw-gemeenschap willen, maar dat er geen geld is voor een ecologische hoofdstructuur. En tot slot herinnert de spreker ons aan de uitspraken van mw. Vet op het VBBN-symposium: We moeten naar een zonnige toekomst voor nuttige insecten. Het 'kind met het badwater' weggooid is voorbij. De Overheid dient te stimuleren en 'bestrijding' om te schakelen in: begeleiding. Sjeff van der Steen sluit af met een lezing over redcel- en teeltmoeren. Boeiende materie omdat een verlenging van de broedloze periode mogelijkheden biedt de varroamijt gedurende een langere tijd te bestrijden. Na de lunch boekenstalletjes bezocht en met diverse mensen nieuwe contacten gemaakt. De organisatie liep perfect. Tot slot een kritische kanttekening bij de honingkeuring. Dat een beroepsmatige imker (dat is Cees van Holland zeker) met meer dan de helft van de bekeraars naar huis gaat (niet alleen in Houten maar ook in Wageningen) geeft te denken... Misschien moeten er aparte keuringen komen.

bijen FAMILIEBERICHTEN

Op 24 mei 1997 overleed op 47-jarige leeftijd onze imker-vriend

ANTON BOOM

Na een ongelijke strijd van nog geen maand tegen acute leukemie kwam het bericht van het overlijden van Anton hard aan. Onbegrijpelijk, oneerlijk, waarom juist hij?

Voor velen zal het nooit meer zo zijn als het was. Zijn enthousiasme en bevlogenheid zullen we missen. Anton was zes jaar lid van de Vlaamse Imkersbond en tot zijn overlijden lid van de VBBN.

Wij wensen Marlies, Pepijn en Floris veel kracht om dit verlies te dragen.

Alle imker-vrienden
 VBBN subvereniging Gorsseel